

A Scientometric Analysis and Scientific Mapping of Forensic Accounting Research in Iran and the World

Mohammad Javad Zare Bahnamiri *

Associate Professor of Accounting, Department of Accounting, Faculty of Economic Sciences and Administration, Qom University, Qom, Iran. (Corresponding Author)

Mj.zare@qom.ac.ir

Reza Roumiani Kar

MSc. of Accounting, Faculty of Economic Sciences and Administration, Qom University, Qom, Iran. RezaRoumiani1380@gmail.com

Fatemeh Emami

MSc. of Accounting, Faculty of Economic Sciences and Administration, Qom University, Qom, Iran. Fatemeh709@gmail.com

Abstract:

The present study aims to provide a comprehensive scientometric analysis of Iranian and international scientific outputs in the field of forensic accounting, offering a thorough overview of the existing body of knowledge and outlining new directions for researchers in the country. In this regard, keywords related to forensic accounting were first searched on July 2, 2025, in the Islamic World Science and Technology Monitoring and Citation Institute (ISC) and the Web of Science databases (WOS). The documents retrieved from the Iranian Scientific Information Database were initially converted into an analyzable format due to incompatibility with scientometric software. Subsequently, scientometric analysis was conducted using Microsoft Excel, VOSviewer software, and the bibliometrix package in R. Furthermore, no time restriction was applied in order to retrieve all relevant studies. The findings indicate that the annual growth rate of research in forensic accounting is 12.98% in Iran and 2.24% globally. Monireh Shahsavand and Mohammad Hossein Ghaemi are the leading contributors in Iran, each with three related publications. Internationally, Alshurafat leads the field with six studies. Among Iranian journals, the Journal of Value and Behavioral Accounting has published the highest number of relevant articles (four). At the global level, Issues in Accounting Education ranks first with 30 published articles related to forensic accounting. By identifying research gaps and highlighting leading scientific trends in both Iran and the world, this study contributes to a clearer understanding of the current state of the field and helps shape future directions for research in forensic accounting.

Keywords: Scientific Mapping, Fraud, Forensic Accounting, Scientometric

Copyrights

This license only allowing others to download your works and share them with others as long as they credit you, but they can't change them in any way or use them commercial.

دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری- سال دهم، شماره بیستم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴، صفحه ۳۸۵-۴۳۳

تحلیل علم‌سنجی و ترسیم نقشه علمی پژوهش‌های مرتبط با حسابداری قانونی در ایران و جهان

محمد جواد زارع بهنمیری^{۱*} رضا رومیانی کار^۲ فاطمه امامی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۱۰

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل علم‌سنجی تولیدات علمی ایرانی و جهانی در حوزه حسابداری قانونی، دیدگاه جامعی نسبت به پیشینه علمی این حوزه فراهم می‌آورد و مسیرهای نوین برای پژوهشگران کشور ترسیم می‌کند. در این راستا ابتدا واژگان مرتبط با حسابداری قانونی در تاریخ ۱۱ تیرماه ۱۴۰۴ در پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه استنادی علوم ایران و وب‌آوساینس جست‌وجو شدند. اسناد دریافتی از پایگاه اطلاعاتی نمایه استنادی علوم ایران به دلیل عدم قابلیت تحلیل در نرم‌افزارهای علم‌سنجی ابتدا به فرمت قابل تحلیل تبدیل شدند و سپس برای انجام تحلیل علم‌سنجی اسناد دریافتی از نرم‌افزار Excel، نرم‌افزار VOSviewer و پکیج bibliometrix در نرم‌افزار R استفاده شد، همچنین برای بازیابی تمامی مطالعات مرتبط، محدودیت زمانی برای پژوهش در نظر گرفته نشد. یافته‌ها نشان داد نرخ رشد سالانه تحقیقات حوزه حسابداری قانونی در ایران و جهان به ترتیب ۱۲/۹۸ درصد و ۲/۲۴ درصد است. «منیره شاهسون» و «محمدحسین قائمی» هر کدام با ۳ پژوهش مرتبط در ایران در این حوزه پیشرو هستند. در جهان نیز الشرافت با ۶ پژوهش، بیشترین پژوهش در این حوزه را انجام داده است. بیشترین تعداد مقاله منتشره توسط یک مجله ایرانی مربوط به مجله «حسابداری ارزشی و رفتاری» با تعداد ۴ مقاله مرتبط است. مجله «Issues in Accounting Education» نیز با ۳۰ مقاله در صدر مجلات منتشرکننده مقالات مرتبط با حوزه حسابداری قانونی در جهان است. این پژوهش با شناسایی شکاف‌های تحقیقاتی و معرفی جریان‌های برتر علمی در ایران و جهان، به تبیین بهتر وضعیت موجود و ترسیم افق‌های آینده در حوزه حسابداری قانونی کمک می‌کند.

کلیدواژه‌ها: ترسیم نقشه علمی، تقلب، حسابداری قانونی، علم‌سنجی

^۱ دانشیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران. (نویسنده مسئول) Mj.zare@qom.ac.ir

^۲ کارشناس ارشد، گروه حسابداری، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران. RezaRoumiani1380@gmail.com

^۳ کارشناس ارشد، گروه حسابداری، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران. Fatemeh709@gmail.com

۱- مقدمه

بحران‌های مالی جهانی نشان می‌دهند حتی بهترین شرکت‌های بین‌المللی نیز باید وضعیت مالی خود و شرکت‌هایی که با آن‌ها همکاری می‌کنند را به‌صورت مداوم بررسی و بر آن نظارت داشته باشند. (کورول، ۲۰۱۳). در شرایطی که شرکت‌ها در بازارهای رقابتی با چالش‌های فراوانی برای بقا رو به رو هستند، سلامت مالی شرکت و شناسایی عواملی که منجر به بحران‌های مالی می‌شوند، اهمیت زیادی دارد (احمدپور و همکاران، ۱۳۹۵). یکی از عواملی که منجر به ایجاد بحران‌های مالی و غیرمالی برای شرکت‌ها می‌شود، تقلب است (بهرامی و همکاران، ۱۴۰۰). براساس آخرین گزارش انجمن بازرسان خبره تقلب در سال ۲۰۲۴ سازمان‌ها به‌صورت تخمینی ۵ درصد از درآمد سالانه خود را بخاطر تقلب از دست می‌دهند (ای سی اف ای، ۲۰۲۴).

تقلب عملی عمدی است که توسط شرکت یا علیه شرکت با هدف دستیابی به منافع شخصی صورت می‌گیرد (بهرامی و همکاران، ۱۴۰۰). طبق بندهای چهار و پنج استاندارد حسابرسی شماره ۲۴۰ ایران مسئولیت اصلی پیشگیری و کشف تقلب با مدیران اجرایی و ارکان راهبری واحد تجاری است و حسابرسی که کار حسابرسی را طبق استانداردهای حسابرسی انجام می‌دهد، مسئول کسب اطمینان معقول نسبت به عاری بودن صورت‌های مالی به عنوان یک مجموعه واحد از تحریف بااهمیت ناشی از تقلب یا اشتباه است. در نتیجه حتی اگر حسابرسی طبق استانداردهای حسابرسی به‌گونه‌ای مناسب برنامه‌ریزی و اجرا شده باشد، به علت محدودیت‌های ذاتی حسابرسی، این خطر اجتناب ناپذیر وجود دارد که برخی تحریف‌های بااهمیت صورت‌های مالی، کشف نشوند.

حسابداری قانونی^۵، که به عنوان حسابداری دادگاهی، تحقیقی و قضایی نیز شناخته می‌شود، یک رشته تخصصی حسابداری است که بر کشف و بررسی تقلب‌های مالی تمرکز دارد (آنخل و پونارو، ۲۰۲۳). حسابداری قانونی همچنین شامل مبارزه با فساد و رشوه‌خواری، ارزش‌گذاری کسب‌وکار، پشتیبانی در دعاوی حقوقی، گواه حرفه‌ای و امنیت سایبری می‌باشد (رضایی و همکاران، ۲۰۰۴؛ رضایی و وانگ، ۲۰۱۹). حسابداران قانونی توانایی لازم برای پیشگیری و کشف تقلب را دارند. لذا با گسترش بحران‌های مالی و فسادهای اقتصادی، ضرورت بهره‌گیری از حسابداری قانونی بیش از پیش نمایان می‌شود (عباس تفرشی و سلیمانی امیری، ۱۴۰۳).

^۴ ACFE: Association of Certified Fraud Examiners

^۵ Forensic accounting

می‌توان بیان داشت که حسابداری در حال گذار از چارچوب‌های سنتی به سوی رویکردهای نوین است تا بتواند پاسخ‌گوی نیازها و انتظارات فزاینده جامعه و به‌طور کلی انتظارات ذینفعان شرکت‌ها باشد. در این میان، حسابداری قانونی به‌عنوان یکی از حوزه‌های نوظهور حرفه‌ای، تلاشی است در جهت تلفیق الزامات قانونی و نظارتی با مهارت‌های تخصصی فنی، با هدف تهیه و ارائه گزارش‌های قابل اتکا برای استفاده ذینفعان (خانکی و همکاران، ۱۴۰۲). پژوهشگران در سرتاسر جهان نیز به بررسی حسابداری قانونی و نقشی مهم آن بر سایر حوزه‌های مهم همچون حاکمیت شرکتی پایدار (رحمان و هاشم، ۲۰۲۱)، حاکمیت شرکتی (ورما و ورما، ۲۰۲۲)، انطباق (عبید، صبحی و اسماعیل، ۲۰۲۴)، عملکرد شرکت (دروازه و همکاران، ۲۰۲۴)، کشف و پیشگیری از تقلب (الحراسیس و همکاران، ۲۰۲۵؛ الناتور و همکاران، ۲۰۲۵؛ ناز و خان، ۲۰۲۵) و یا نقاط ضعف و قدرت حسابداری قانونی (الشرافت و همکاران، ۲۰۲۱) و همچنین به اهمیت آموزش حسابداری قانونی (رضایی و همکاران، ۲۰۰۴؛ دیانتی دیلمی و همکاران، ۱۳۹۷؛ رمضان و رمضان، ۲۰۲۱) پرداخته‌اند. فعالیت‌های علمی و فناورانه به‌عنوان موتورهای محرک توسعه، نقشی اساسی در رشد اقتصادی و ارتقاء کیفیت زندگی جوامع ایفا می‌کنند. از این‌رو، دولت‌ها و نهادهای ملی و بین‌المللی به‌طور مستمر در پی ارزیابی وضعیت علم و فناوری از طریق روش‌های گوناگون هستند. این تلاش‌ها با گذر زمان به شکلی نظام‌مند درآمده و در قالب حوزه‌هایی چون کتاب‌سنجی، وب‌سنجی، اطلاع‌سنجی و به‌ویژه علم‌سنجی در ادبیات علمی شناخته شده‌اند (نوبخت و نوبخت، ۱۴۰۱). با توجه به رشد فزاینده دانش و رقابت شدید در عرصه‌های علمی، ارزیابی و سنجش تولیدات علمی به امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است. علم‌سنجی در ساده‌ترین تعریف، دانشی است که به سنجش و تحلیل کمی فعالیت‌های علمی می‌پردازد و ابزاری کارآمد برای ارزیابی روند تولید و توسعه علم به‌شمار می‌رود (یزدانی و همکاران، ۱۳۹۳). بنابراین علم‌سنجی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای ارزیابی فعالیت‌های علمی، ابزاری برای سنجش پیشرفت علمی و تحلیل روندهای تولید دانش در سطوح مختلف از فردی و سازمانی تا ملی و بین‌المللی محسوب می‌شود (سنگوپتا، ۱۹۹۲).

با توجه به نوظهور بودن رشته حسابداری قانونی در ایران و آغاز پذیرش دانشجویان در این رشته در مقطع کارشناسی ارشد سال ۱۴۰۴ با عنوان حسابداری قضایی، بررسی علمی و نظام‌مند ادبیات موجود در ایران و سطح بین‌المللی برای تبیین مسیرهای پژوهشی آینده از اهمیت زیادی برخوردار است. تاکنون پژوهش‌های جامعی که با رویکرد علم‌سنجی به تحلیل مقالات مرتبط با حسابداری قانونی در پایگاه‌های معتبر ایرانی و بین‌المللی پرداخته باشد، در ایران انجام نشده است. این خلأ پژوهشی، ضرورت مطالعه‌ای را نشان می‌دهد که بتواند با بررسی ساختاریافته منابع علمی نمایه‌شده در

پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر در ایران و جهان، حوزه‌های کلیدی، موضوعات نوظهور و روندهای مطالعاتی مرتبط با حسابداری قانونی را شناسایی کرده و به توسعه نظری و کاربردی این حوزه در کشور کمک کند. از این‌رو، هدف پژوهش حاضر این است که با تحلیل علم‌سنجی تولیدات علمی داخلی و خارجی در حوزه حسابداری قانونی، دیدگاه جامعی نسبت به پیشینه علمی این حوزه فراهم آورد و مسیرهایی نوین برای پژوهشگران کشور ترسیم نماید.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

فعالان حوزه بازار سرمایه همواره به دنبال فضایی امن و شفاف برای سرمایه‌گذاری هستند (زارع بهنمیری و رومیانی کار، ۱۴۰۳). با توجه به این‌که حسابداری قانونی شامل به‌کارگیری مهارت‌های حسابداری، حسابرسی و تحقیقاتی برای بررسی و کشف تقلب یا دست‌کاری‌های مالی در صورت‌های مالی شرکت‌ها است (رضایی و همکاران، ۲۰۰۴؛ دی‌گابریله و هوپر، ۲۰۱۵؛ خانکی و همکاران، ۱۴۰۲)، می‌تواند به طور قابل توجهی کنترل‌های داخلی، دقت گزارشگری مالی و انطباق با مقررات را افزایش دهد و در این راستا مفید واقع شود (زارع بهنمیری و رومیانی کار، ۱۴۰۳). حسابداری قانونی خدماتی فراتر از حوزه خدمات حسابداری و حسابرسی سنتی ارائه می‌دهد (عباس تفرشی و سلیمانی امیری، ۱۴۰۳). بنابراین حسابداری قانونی با ارائه طیف گسترده‌ای از خدمات به دنبال حمایت از مردم، سازمان‌ها و دولت‌ها در شرایط چالش‌برانگیز است (الشرافت و همکاران، ۲۰۲۱).

حسابداری قانونی به‌طور کلی به هر نوع بررسی مالی گفته می‌شود که ممکن است به نتایج یا پیامدهای حقوقی منجر شود (سینگلتون و همکاران، ۲۰۰۶: ۵۰). رضایی و همکاران (۲۰۰۴) نیز حسابداری قانونی را به عنوان عمل جمع‌آوری و تحلیل دقیق داده‌ها در زمینه‌های مشاوره پشتیبانی دعاوی، شهادت تخصصی و بررسی تقلب تعریف کردند. لذا دامنه حسابداری قانونی شامل نقش‌های حقوقی، ترافیعی، تحقیقی و تحلیلی می‌شود. نقش قانونی این حسابداران نیز خود می‌تواند شامل نقش‌های درون دادگاهی و برون دادگاهی می‌شود، چرا که یک حسابدار قانونی ممکن است یک گواه حرفه‌ای، یک مشاور، داور یا میانجی باشد. در خصوص نقش تحقیقی نیز حسابداران قانونی ممکن است در خدمات بررسی تقلب، مبارزه با فساد، مبارزه با پولشویی، مبارزه با رشوه، تقلب در صورت‌های مالی، ردیابی دارایی‌ها، ارزیابی ریسک تقلب، سرقت مالکیت فکری، عدم صداقت کارکنان و سرقت هویت مشارکت کنند (رضایی و همکاران، ۲۰۰۴؛ رضایی و وانگ، ۲۰۱۹؛ الشرافت و همکاران، ۲۰۲۱؛ خانکی و همکاران، ۱۴۰۲).

علی‌رغم نقاط قوت بسیاری که حسابداری قانونی دارد، نقاط ضعفی هم در رابطه با این حوزه وجود دارد. الشرافت و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهش خود به بررسی نقاط قوت و ضعف حسابداری قانونی پرداختند. با مطالعه پژوهش آن‌ها برخی از نقاط قوت و ضعف حسابداری قانونی در جدول ۱ به‌صورت خلاصه ارائه شده است.

جدول ۱: نقاط ضعف و قوت حسابداری قانونی

نقاط قوت حسابداری قانونی	نقاط ضعف حسابداری قانونی
مزیت آموزش حسابداری قانونی برای دانشجویان (دانشجویان حسابداری قانونی زملی که در این رشته تحصیل می‌کنند در معرض انواع دانش، توانایی‌ها و مهارت‌های مفید قرار خواهند گرفت)	فقدان مقررات حرفه‌ای (استانداردها و استانداردها)
ارزش و اهمیت این حرفه (زملی که حسابداران و حسابرسان دیگر قابلیت‌های حسابداری قانونی را به مجموعه توانمندی‌های خود اضافه کنند حسابداری قانونی مزیتی رقابتی را برای آن‌ها ایجاد می‌کند)	هیچ کنترلی بر ورودی حرفه وجود ندارد (صلاحیت‌های مورد نیاز حسابداران قانونی در کشورها متفاوت است و هیچ استاندارد جمع یا قوانین پذیرفته شده کلی حاکم بر حرفه حسابداری قانونی در جهان وجود ندارد)
افزایش تقاضا برای این حرفه (با توجه به گستره بزرگ حیطه کاری حسابداری قانونی، افزایش تقاضا برای آموزش و نیز خدمات حرفه‌ای این حوزه به‌شکل چشمگیری در حال افزایش است)	عدم هماهنگی در محتوای آموزش حسابداری قانونی (رضایی و همکاران (۲۰۰۴) اظهار داشتند که دانشگاهیان و اساتید نسبت به تخصصی‌سازی که بصورت عملی در این حوزه مشغول به کارند، علاقه بیشتری به گنجانیدن بررسی تقلب، از جمله موضوعاتی مانند انواع تقلب، عناصر تقلب، خط قرمزهای کسب و کار و اقدامات ضد تقلب، نشان دادند. در حالی که متخصصان اهمیت ادغام آموزش تقلب را ترجیح دادند و تأکید بیشتری بر موضوعات مربوط به یافتن دارایی‌های پنهان، تضاد منافع، گزارش نویسی مؤثر، شهادت حرفه‌ای، تکنیک‌های شاهد حرفه‌ای، رعایت قوانین و مقررات و تکنیک‌های مشاوره دعاوی داشتند)
ایجاد کانال‌های شغلی جدید (متخصصان حسابداری قانونی می‌توانند در سازمان‌های دولتی، شرکت‌های حسابرسی، بانک‌ها و شرکت‌های مالی، سازمان‌های غیرتجاری، نهادهای کوچک و متوسط یا شرکت‌های تخصصی کار کنند و خدمات حسابداری قانونی ارائه دهند)	کمبود تحقیق و مجلات پژوهشی (مجلات تحقیقاتی حسابداری قانونی بسیار محدودی وجود دارند کمبود تعداد مناسب مجلات حسابداری قانونی، رتبه‌بندی برای مجله حسابداری قانونی را محدود می‌کند زیرا ممکن است آن‌ها استاندارد بالایی را در مورد آنچه منتشر می‌کند دریافت نکنند. در نتیجه موضوعات حسابداری قانونی برای محققان جذاب نخواهد بود)
کاهش تقلب (استفاده از تکنیک‌های مدرن حسابداری قانونی در حسابداری و حسابرسی برای مقابله مؤثر با مسئله کشف طرح‌های ابتکاری تقلب ناشی از شکست حسابرسی، برای تشخیص تقلب ضروری است)	یافتن متخصصان و اساتید با صلاحیت بالا و واجد شرایط برای آموزش حسابداری قانونی

همانطور که پیش‌تر نیز گفته شد، حسابداری قانونی به دلیل پیچیدگی تراکنش‌های مالی و افزایش موارد کلاهبرداری اهمیت فزاینده‌ای پیدا کرده است، با این حال فقدان نقشه‌برداری سیستماتیک از چشم‌انداز آن در تحقیقات علمی وجود دارد. تحقیقات علم‌سنجی می‌توانند دیدگاه‌های بین رشته‌ای را تقویت کرده و راهنمایی‌ها را برای پیشرفت‌های آینده در حسابداری قانونی ارائه دهد. شناسایی شکاف‌ها و خلاءهای تحقیقاتی در زمینه حسابداری قانونی می‌تواند مسیرهای تحقیقات آینده را برای کمک به تحقیقات مالی و پیشگیری از تقلب هموار نمایند. علم‌سنجی به عنوان یک ابزار مهم برای ارزیابی و تحلیل فعالیت‌های علمی و شکل‌دهی به استراتژی‌ها و پیش‌بینی‌های توسعه تحقیقات علمی شناخته می‌شود (پروکوفوا، ۲۰۲۲).

مصورسازی اطلاعات یکی از روش‌های مؤثر در تحلیل داده است که با سامان‌دهی مجموعه‌های داده‌ای، امکان شناسایی الگوها، روابط پنهان و پدیده‌های معنادار را فراهم می‌کند. در این روش، داده‌ها به نمایش‌های بصری تبدیل می‌شوند تا اشخاص بتوانند با اتکا به توانایی ذاتی خود در درک سریع تصاویر و الگوها، مفهوم اطلاعات را بهتر درک کنند (آزادی احمدآبادی، ۱۳۹۳). نقشه‌های علم نیز منعکس‌کننده تصاویری از ساختار و پویایی دانش هستند که هدف این نقشه‌ها نشان دادن این است که چگونه حوزه‌ها، رشته‌ها، مجلات، دانشمندان، انتشارات و اصطلاحات علمی به یکدیگر مرتبط می‌شوند (اسمال^۶، ۱۹۹۷؛ پتروویچ^۷، ۲۰۲۱). در این راستا ترسیم نقشه علم نیز مجموعه‌ای از روش‌ها و تکنیک‌ها است که برای تولید نقشه‌های علم توسعه یافته‌اند (پتروویچ، ۲۰۲۱).

ترسیم نقشه علمی نشان می‌دهد رشته‌های علمی خاص، حوزه‌های دانشی یا زمینه‌های پژوهشی از نظر مفهومی، فکری و اجتماعی چگونه ساختار یافته‌اند. پتروویچ بیان کرد که نقشه‌های علم را می‌توان به دسته‌های مختلفی تقسیم کرد که این دسته‌های مختلف بر اساس نوع داده‌ها و در ادامه آن بر اساس نوع شبکه‌ها شکل می‌گیرند. در اصل، هر ویژگی از فعالیت علمی و فراداده‌های موجود در مجموعه داده‌ها را که بتوان به صورت روابطی شبکه‌ای با گره‌ها و پیوندها نمایش داد، می‌تواند برای تولید یک نقشه علم به کار رود. برای مصورسازی و ترسیم نقشه علمی مطالعات یک حوزه می‌توان از روش‌ها و شاخص‌های علم‌سنجی بهره برد. علم‌سنجی از ترکیب واژه سنجش با علم به وجود آمده است. این اصطلاح، مستقیماً با سنجش دانش مرتبط است. هدف اصلی این مفهوم، گردآوری و اشاعه سریع‌ترین و مهم‌ترین اطلاعات برای تولیدکنندگان دانش است (سنگوپتا، ۱۹۹۲).

⁶ Small

⁷ Petrovich

مطالعات علم‌سنجی از ارکان بنیادین سیاست‌گذاری علم و فناوری به‌شمار می‌آیند که با ارائه تصویر کلان از جریان تولید علم، مدیران را در تصمیم‌سازی‌های کلان پژوهشی یاری می‌دهند. تحلیل استنادی و بررسی الگوهای ارتباطات علمی، به عنوان یکی از کارکردهای اصلی این حوزه، پیوند ساختاری دانش جدید با پیشینه علمی را نمایان می‌سازد. همچنین، ارزیابی کمی و کیفی منابع علمی و سنجش برونداد و اثربخشی پژوهش‌ها، امکان تحلیل دقیق‌تری از عملکرد علمی افراد، نهادها و کشورها فراهم می‌آورد (نوبخت و نوبخت، ۱۴۰۱).

با توجه به توضیحاتی که داده شده به‌نظر می‌رسد برای بهره‌مندی از نتایج پژوهش‌های حوزه حسابداری، پژوهشگران این حوزه نیز همچون سایر پژوهشگران لازم است مطالعات علم‌سنجی را در دستور کار خود قرار دهند تا از این طریق چارچوبی منسجم از وضعیت فعلی تحقیقات حسابداری فراهم آورند و کیفیت مقالات منتشر شده حسابداری را نیز ارتقاء دهند (زارع بهنمیری و همکاران، ۱۴۰۳). در ایران و کشورهای خارجی، پژوهش‌های علم‌سنجی و کتابسنجی مختلفی در رابطه با حیطه‌های موضوعی حسابداری همچون سرمایه فکری (سرنکو و همکاران، ۲۰۱۰؛ شرفی و شقاقی، ۱۴۰۰)، مدیریت سود (نوبخت و نوبخت، ۱۴۰۱؛ زارع بهنمیری و همکاران ۱۴۰۳؛ تیکسیرا و رودریگز، ۲۰۲۲)، حسابداری رفتاری (ملانظری و گرامی راد، ۱۴۰۰؛ نوبخت، ۱۳۹۷)، احساس سرمایه‌گذار (زارع بهنمیری و همکاران، ۲۰۲۵؛ کاماث و همکاران، ۲۰۲۲)، حسابداری بخش دولتی (مرادی و صفی‌خانی، ۱۳۹۵) و حسابداری پایداری (احمدی و رحمانی، ۱۴۰۳) انجام شده است. در ادامه به تعدادی از پژوهش‌های داخلی و خارجی که به نوعی با این پژوهش مرتبط هستند، پرداخته می‌شود.

پیشینه پژوهش‌های خارجی

مکری (۱۹۷۴)، جریان ارجاعات بین ۱۷ مجله حسابداری در بازه زمانی ۱۹۶۸-۱۹۶۹ را مورد بررسی قرار داد. او در این پژوهش، ابتدا جریان پیام‌ها میان سیستم حسابداری و سایر سیستم‌های دانشی را بررسی کرد و سپس جریان پیام‌ها درون سیستم دانش حسابداری را تحلیل نمود. در نهایت او با تحلیل استنادی، الگوی تبادل دانش میان ۱۷ مورد از مجلات حسابداری را نشان داد. اندرسون (۲۰۰۲) در تحقیقی به تحلیل ده جلد نخست پژوهش‌های منتشر شده در مجله Accounting, Business and Financial History طی بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ پرداخت. او در این پژوهش، نویسندگان فردی و نهادهای علمی پیشرو در انتشار مقالات، محورهای اصلی مطالعات آنان و همچنین مجلات، مقالات و پژوهشگرانی را که بیشترین تأثیر را بر نویسندگان این مجله داشته‌اند، برجسته و شناسایی کرد.

تامپسن و مک‌کای (۲۰۱۶) به بررسی تأثیر رسوایی‌های مالی، پایان خودتنظیمی در صنعت حسابرسی، و ظهور رکود بزرگ اقتصادی بر موضوع مقالات به‌ویژه از منظر اخلاق منتشرشده در مجله *The Accounting Review* و *Journal of Accountancy* پرداختند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که تعداد مقالات اخلاقی در *Journal of Accountancy*، به‌عنوان یک مجله حرفه‌ای، واکنشی سریع به دوره رسوایی‌های مالی نشان داده است و پس از آن نیز با افت سریعی مواجه شده است. در مقابل، *The Accounting Review* به‌عنوان یک مجله دانشگاهی، علیرغم نگرانی‌های اقتصادی شکل‌گرفته در سال‌های رکود، روندی افزایشی و پایدار را حفظ کرده است. یافته‌ها در نهایت نشان داد که حسابداران، چه در میانه یک بحران اخلاقی و چه خارج از آن، همچنان نسبت به اهمیت اخلاق آگاه و حساس باقی خواهند ماند.

شی و لی (۲۰۱۹)، به بررسی کاربرد تکنیک‌های هوشمند در پیش‌بینی ورشکستگی به منظور ارزیابی پیشرفت آن و توصیف روند پژوهش از طریق تحلیل کتاب‌سنجی طی پنج دهه‌ی گذشته پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که اگرچه از زمان بحران مالی ۲۰۰۸ تعداد انتشار مقالات به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است، اما همکاری میان نویسندگان ضعیف بوده است، به‌ویژه در بعد بین‌المللی.

آلمدیا (۲۰۲۳)، در یک پژوهش کتاب‌سنجی ۷۱۶۳ تولید علمی منتشره در پایگاه وب‌آوساینس درباره انواع مختلف ریسک ورشکستگی طی دوره زمانی ۱۹۹۵ تا ۲۰۲۳ را با استفاده از پکیج *bibliometrix* در نرم‌افزار R و نرم‌افزار *VOSviewer* تحلیل کرد. یافته‌ها نشان داد که اصطلاحاتی مانند «اندازه هیئت‌مدیره»، «مسئولیت» و «حاکمیت» از پرکاربردترین مفاهیم در مطالعات اخیر بوده‌اند. همچنین موضوعاتی مانند ریسک، مدل و بدهی نیز بیشترین مرکزیت را داشتند. مضافاً این که مجله بانکداری و مالی مرتبط‌ترین مجله و آلتمن برجسته‌ترین نویسنده شناخته شد و کشورهای آمریکا و چین نیز فعال‌ترین کشورها در این حوزه شناسایی شدند.

الراجد و الراجد (۲۰۲۴) در پژوهش خود با استفاده از پایگاه داده وب‌آوساینس^۸ و به‌کارگیری نرم‌افزار *VOSviewer*، به تحلیل کتاب‌سنجی روندها و الگوهای حاکم بر حقوق اداری و حسابداری قانونی در عصر دیجیتال بر روی ۵۴۳ انتشار علمی در بازه زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۴ پرداختند. یافته‌های

^۸ WOS: Web of Science

پژوهش آن‌ها حاکی از افزایش علاقه و اهمیت روزافزون پژوهشگران به مطالعات حوزه حقوق اداری و حسابداری قانونی بود.

مصطفی ایروت و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی ۲۶۸ مقاله مرتبط با حسابداری قانونی را با استفاده از مقالات علمی نمایه شده در پایگاه داده وب‌آوساینس را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحلیل آن‌ها چهار حوزه کلیدی «مثلث تقلب و تقلب در صورت‌های مالی، نقش حاکمیت شرکتی در پیشگیری از تقلب، تکنیک‌های کشف تقلب، پیامدها و آثار گسترده‌تر تقلب» را آشکار ساخت. جودیجانتو و همکاران (۲۰۲۵) در یک مطالعه کتاب‌سنجی، مطالعات مرتبط با حسابداری قانونی و کشف تقلب را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها اسناد مرتبط را از پایگاه اسکوپوس دریافت و سپس با نرم‌افزار VOSviewer تحلیل کتاب‌سنجی را انجام دادند و دریافتند که تغییر قابل توجهی از روش‌های سنتی حسابداری قانونی به رویکردهای فناورانه، از جمله تحلیل کلان‌داده‌ها، هوش مصنوعی و فناوری بلاک‌چین رخ داده است.

پیشینه پژوهش‌های داخلی

جعفری و حسن زاده (۱۳۹۱)، پژوهشی با هدف تدوین نقشه دانش اخلاق مدیریت و سازمان در ایران انجام دادند. آن‌ها با بهره‌گیری از روش علم‌سنجی نخست، مقالات تولید شده در زمینه اخلاق سازمان و مدیریت گردآوری کردند، سپس کلیدواژه‌های مرتبط در مقالات را جستجو و ماتریس تکرار کلیدواژه‌ها را استخراج نمودند. سرانجام، با ترسیم نتیجه خوشه‌بندی، نقشه دانش اخلاق سازمان و مدیریت را با شش هسته و پانزده یال بدست آوردند. هسته‌ها عبارت بودند از: اخلاق، اخلاق کار، کدهای اخلاقی، اخلاق مدیریت، اخلاق سازمانی و عدالت توزیعی. هسته‌های نیز در سه بخش هسته بنیادی (عدالت توزیعی)، هسته‌های محتوایی (اخلاق، اخلاق مدیریت و اخلاق کار) و هسته‌های ساختاری (اخلاق سازمانی و کدهای اخلاقی) دسته‌بندی شدند.

نویخت (۱۳۹۷) در تحقیقی به مطالعه علم‌سنجی پژوهش‌های حسابداری رفتاری در ایران، از ابتدای انتشار مجلات علمی پژوهشی حسابداری تا ابتدای سال ۱۳۹۶ با استفاده از روش تحلیل محتوا پرداخت. یافته‌های پژوهش او نشان داد که طی سال‌های مورد مطالعه، ۲۲۵ مقاله در این حوزه به چاپ رسیده که ۵۳۱ نویسنده در تولید این مقالات مشارکت داشته‌اند. از نظر گرایش موضوعی نیز، بیش از ۳۰ درصد آثار منتشر شده در حوزه حسابداری مالی بوده و حسابرسی با ۲۷/۱ درصد و حسابداری مدیریت با ۱۳/۸ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

نوبخت (۱۳۹۸) به مطالعه علم‌سنجی تولیدات علمی پژوهشنامه مالیات در ایران، بین سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۹۷ پرداخت. یافته‌های پژوهش او نشان داد که در طول سال‌های مورد مطالعه ۲۷۳ مقاله در این مجله منتشر شده است که ۶۲۶ نویسنده در تولید این مقالات مشارکت داشته‌اند، از این تعداد ۴۸۴ نفر را مردان و ۱۴۲ نفر را زنان تشکیل داده‌اند. همچنین در بین دانشگاه‌ها و مراکز علمی، دانشگاه علامه طباطبائی با ۲۷ مقاله در رتبه اول و دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی به همراه دفتر مطالعات و تحقیقات مالیاتی با ۱۶ مقاله در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. از نظر گرایش موضوعی نیز، ۱۱ درصد از آثار منتشر شده در حوزه ارزیابی کارکنان و ادارات مالیاتی بودند، مالیات بر درآمد شرکت‌ها با ۷/۳ درصد و فرار مالیاتی با ۶/۶ درصد در رتبه‌های بعدی قرار داشتند.

ملانظری و گرامی راد (۱۴۰۰)، به شناسایی جریان و حوزه‌های پژوهشی مطرح در حسابداری رفتاری در عرصه بین‌المللی پرداختند. آن‌ها ۹۹۸ عنوان مقاله دریافتی از پایگاه وب آو ساینس در حوزه حسابداری رفتاری را در بازه زمانی ۱۹۷۰ تا ۲۰۲۲ با نرم افزار Vosviewer مورد تحلیل قرار دادند. یافته‌ها نشان داد که پژوهش‌های این حوزه در شش خوشه قابل طبقه‌بندی هستند. همچنین سیر تحول تئوری‌های این حوزه به ترتیب (از قدیمی‌ترین تا جدیدترین) عبارت بودند از تئوری مطلوبیت مورد انتظار و مطلوبیت، تئوری چشم انداز تجمعی و چشم انداز، تئوری بازی‌ها، تئوری تصمیم‌گیری رفتاری و تصمیم‌گیری، تئوری پشیمانی، تئوری حسابداری ذهنی و تئوری رفتار سازمانی.

مرادی و همکاران (۱۴۰۱) به تحلیل کتاب‌شناختی و مصورسازی پژوهش‌های کشف تقلب و ناهنجاری پرداختند. پس از گردآوری، پالایش و آماده‌سازی داده‌های کتاب‌شناختی مشتمل بر ۴۳۰ سند (شامل کتاب، مقاله مجله و همایشی، مرور، نامه و یادداشت سردبیر) مربوط به بازه زمانی ۱۹۷۹ الی ۲۰۲۲ از پایگاه داده اسکوپوس، از روش تجزیه و تحلیل هم واژگانی و شبکه‌های اجتماعی، برای شناخت ساختار فکری و مفهومی این حوزه استفاده شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که ادبیات کشف تقلب و ناهنجاری، بویژه در حدود نیم‌دهه اخیر، با رشد قابل ملاحظه‌ای مواجه بوده، به‌طوری که بیش از پنجاه درصد از کل تولیدات پژوهشی متعلق به این بازه زمانی بوده است. اصلی‌ترین و غالب‌ترین موضوعات نیز شامل «تقلب و ناهنجاری»، «حسابرسی و حسابداری قضایی»، «داده‌کاوی، یادگیری ماشین و تحلیل‌شناسی داده‌ها»، «ارزیابی ریسک» و «کنترل‌های داخلی و حاکمیت شرکتی» بود.

زارع بهنمیری و همکاران (۱۴۰۳) در یک پژوهش علم‌سنجی به تحلیل و بررسی مقالات نمایه شده در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس، مرتبط با حوزه مدیریت سود در کشورهای آسیایی پرداختند و

بیان کردند بیشترین روند رشد تولیدات علمی این حوزه موضوعی در بازه زمانی ۲۰۲۳-۲۰۲۲ و کمترین روند رشد نیز در بازه زمانی ۲۰۱۴-۱۹۹۸ با کمتر از ۱۰۰ مدرک تولید شده است. مرادی و همکاران (۱۴۰۳) به تحلیل کتاب‌شناختی ۵۱ مقاله مرتبط با روش‌شناسی علم طراحی منتشره تا سال ۲۰۲۳ در مجلات نمایه‌شده در آخرین فهرست شورای رؤسای دانشکده‌های علوم مالی استرالیا در نرم‌افزارهای ووس ویور، میکروسافت اکسل و پایتون پرداختند. طبق یافته‌های این مطالعه، بیش از نیمی از تولیدات پژوهشی مربوط به سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۳ بوده است، که دلالت بر اقبال نوظهور پژوهشگران حسابداری به این روش‌شناسی دارد. غالب‌ترین حوزه‌های موضوعی در مقالات علم طراحی نیز، حسابرسی و کنترل بود که با کاربرد فناوری‌های نوین و تکنیک‌های تحلیل‌شناسی داده‌ها همراه بوده است.

نویخت (۱۴۰۴) در یک مطالعه کتاب‌سنجی پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه کووید ۱۹ و بازار سهام در ایران را از طریق ترسیم و تحلیل نقشه‌های علمی مورد بررسی قرار داد. بررسی‌های او نشان داد که روند انتشار مقاله‌های این حوزه در ایران، صعودی بوده است و بیشترین تعداد مقاله‌های منتشر شده نیز، به سال ۱۴۰۱ با ۲۶ عنوان و ۵۰ درصد از کل مقاله‌ها مربوط می‌شود.

با توجه به پیشینه تجربی ارائه شده باید گفت که، حسب اطلاع نویسندگان تا به حال، پژوهشی در رابطه با علم‌سنجی مطالعات حسابداری قانونی با استفاده از مقالات نمایه شده در دو پایگاه معتبر وب‌آوساینس و پایگاه اطلاعاتی نمایه استنادی جهان اسلام (علوم ایران)^۹ در ایران انجام نشده است. افزون بر این، پژوهش حاضر از جنبه‌های مختلف دارای تفاوت‌های اساسی با مطالعات انجام‌شده در خارج از کشور است. نخستین تمایز این پژوهش، انجام یک بررسی تطبیقی میان مطالعات حسابداری قانونی در ایران و جهان است که امکان شناسایی شباهت‌ها و تفاوت‌ها، روندهای پژوهشی و محورهای موضوعی غالب در این حوزه را در سطح ملی و بین‌المللی فراهم می‌سازد. دومین تفاوت اساسی پژوهش حاضر، تمرکز بر حسابداری قانونی به‌عنوان یک حوزه مستقل پژوهشی است. اگرچه در ادبیات موجود به موضوعاتی نظیر تقلب و مفاهیم مرتبط پرداخته شده است، اما استفاده از اسناد مرتبط با تقلب بدون تفکیک دقیق حوزه حسابداری قانونی می‌تواند منجر به ورود نتایج نامرتبط به مجموعه اسناد تحلیلی شود. از این‌رو، تمرکز بر مقالات علمی مرتبط با حسابداری قانونی، امکان ارائه نتایجی دقیق‌تر، منسجم‌تر و قابل اتکاتر را فراهم می‌کند.

^۹ ISC: Islamic World Science and Technology Monitoring and Citation Institute

۳- سؤالات پژوهش

در راستای توضیحاتی که در بخش پیشینه نظری و تجربی داده شده، سؤالات این پژوهش به شرح زیر است:

۱. تعداد مقالات منتشره و نرخ رشد در حوزه حسابداری قانونی در ایران و جهان چگونه است؟
۲. کدام نویسندگان و مجلات بیشترین تعداد پژوهش مرتبط با موضوع حسابداری قانونی را در ایران و جهان، انجام/منتشر نموده‌اند؟
۳. پراستنادترین پژوهش‌ها در حوزه حسابداری قانونی در ایران و جهان کدامند؟
۴. میزان تولیدات علمی کشورها در حوزه حسابداری قانونی چگونه است؟ پراستنادترین کشورها در این حوزه کدامند؟
۵. پرتکرارترین واژگان کلیدی در حوزه‌ی حسابداری قانونی در ایران و جهان کدام‌اند؟ شبکه‌ی هم‌رخدادی واژگان کلیدی در پژوهش‌های حسابداری قانونی در ایران و جهان چه الگوهایی را نشان می‌دهد؟ موضوعات نوظهور در حوزه‌ی حسابداری قانونی در ایران و جهان کدام‌اند؟
۶. شبکه‌ی هم‌نویسندگی حوزه حسابداری قانونی در ایران و جهان چگونه است؟

۴- روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از بعد هدف جزو پژوهش‌های کاربردی است. راهبرد پژوهش، آرشیوی و روش آن تحلیل کمی-کیفی است که در این راستا از ترکیبی از روش‌های علم‌سنجی و کتاب‌سنجی استفاده شده است. افق زمانی پژوهش بلندمدت بوده و شیوه گردآوری داده‌ها بر مبنای اسنادکاوی است. برای پاسخ به پرسش‌های این پژوهش، ابتدا واژگان مرتبط با حسابداری قانونی به فارسی و انگلیسی به ترتیب در پایگاه اطلاعاتی وب‌آوساینس و پایگاه اطلاعاتی نمایه استنادی علوم ایران جست‌وجو شدند تا تمامی اسناد مرتبط با این حوزه بازیابی شوند. در رابطه با مفهوم حسابداری قانونی، تعاریف مختلفی در بخش پیشینه ارائه شد. با این حال برای دریافت اسناد مرتبط و پیشگیری از ورود مطالعات غیرمرتبط و براساس بررسی ادبیات واژگان کلیدی زیر در دو پایگاه اطلاعاتی ذکر شده جست‌وجو شدند.

“Forensic accounting” OR “Judical accounting” OR “Legal accounting” OR “Invstigative accounting” OR “Forensic accountant” OR “Judical accountant” OR “Legal accountant”

(“حسابداری دادگاهی” OR “حسابداری قضایی” OR “حسابداری قانونی” OR “حسابداری تحقیقی” OR “حسابدار دادگاهی” OR “حسابدار قضایی” OR “حسابدار قانونی”)

WOS و ISC دو پایگاه اطلاعاتی مهم برای بازبایی مقالات بین‌المللی و داخلی هستند، چرا که اسناد نمایه شده در این دو پایگاه اطلاعاتی، از کیفیت بالایی برخوردار هستند. بنابراین استفاده از این دو پایگاه اطلاعاتی، بینش جامع‌تر و قابل اتکاتری از ادبیات حسابداری قانونی در سطح جهانی و ملی فراهم می‌کند. اسناد بازبایی شده از پایگاه ISC، ۲۴ مورد بودند. با توجه به این که فرمت فایل دریافتی از پایگاه ISC مناسب برای تحلیل در نرم‌افزارهای علم‌سنجی نبود، با استفاده از پکیج bibliometrix در نرم‌افزار R و نرم‌افزار اکسل به فرمت قابل تحلیل در نرم‌افزارهای علم‌سنجی تبدیل شدند.

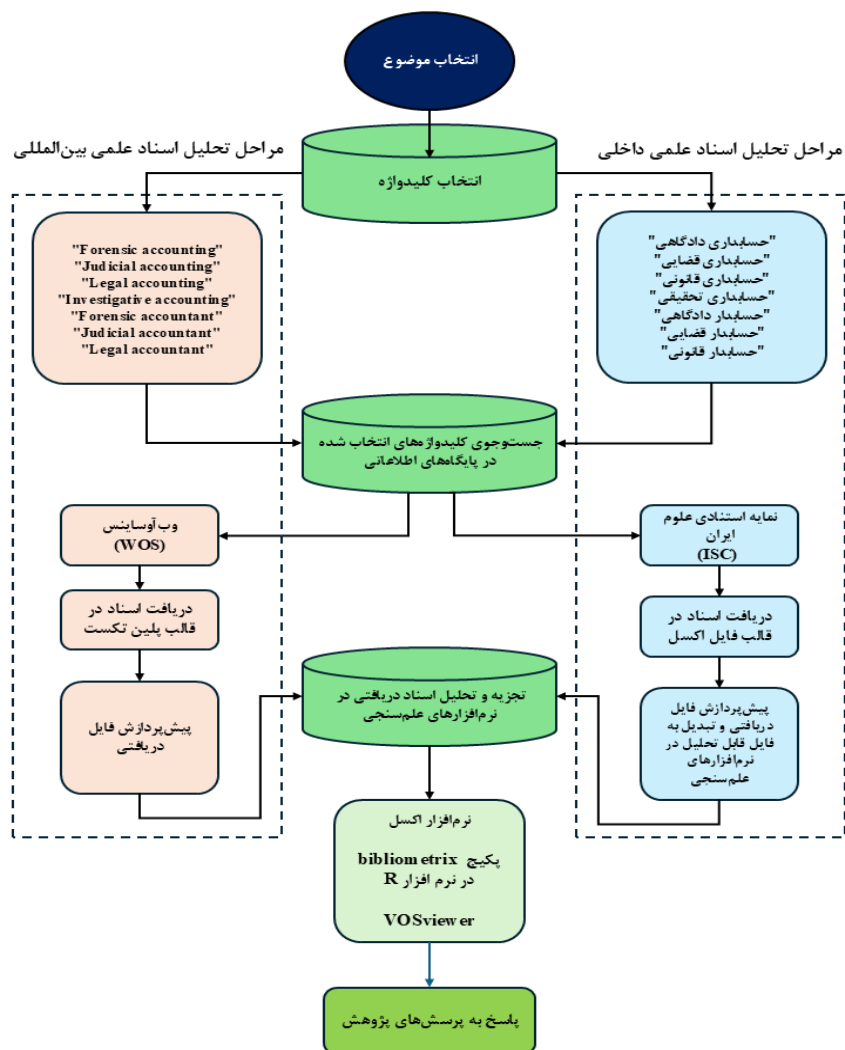
در رابطه با تعداد مقالات بازبایی شده از پایگاه ISC باید گفت که در پژوهش‌های مشابه کتاب‌سنجی و علم‌سنجی نیز از اسناد با تعداد تقریباً مشابه استفاده شده است. برای مثال می‌توان به پژوهش‌های آذری و همکاران (۲۰۲۱)، مشفق و پروسک (۲۰۲۳) و گاریدو و همکاران، (۲۰۲۴) اشاره کرد. آن‌ها نیز به ترتیب هر کدام ۲۲، ۲۴ و ۳۰ سند را مورد تحلیل قرار دادند.

همچنین اسناد بازبایی شده از پایگاه اطلاعاتی وب‌آوساینس با استفاده از فیلترهای موجود در این پایگاه ابتدا به مقالات منتشرشده در مجلات علمی و به زبان انگلیسی محدود شدند سپس در قالب فایل Plain Text دریافت شدند. پس از اعمال این محدودیت‌ها، در مجموع ۲۳۵ سند باقی ماند. در نهایت برای انجام تحلیل علم‌سنجی این اسناد، از نرم‌افزار Excel، نرم‌افزار VOSviewer (ون‌اک و والتمن، ۲۰۱۰) و پکیج bibliometrix در نرم‌افزار R (آریا و کوکورو، ۲۰۱۷) استفاده شد. نحوه جست‌وجو و محدودیت‌های اعمال شده در دو پایگاه اطلاعاتی ذکر شده در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: نحوه جست‌وجو و محدودیت‌های اعمال شده در دو پایگاه اطلاعاتی WOS و ISC

پایگاه اطلاعاتی	نحوه جست‌وجو	تاریخ جست‌وجو	تعداد اسناد بازبایی شده
WOS	All Fields: ("Forensic accounting" OR "Judicial accounting" OR "Legal accounting" OR "Investigative accounting" OR "Forensic accountant" OR "Judicial accountant" OR "Legal accountant") Document Types: (Article) Language: (English)	۱۱ تیرماه ۱۴۰۴	۲۳۵
ISC	تملی قلام: ("حسابداری دادگاهی" OR "حسابداری قضایی" OR "حسابداری قانونی" OR "حسابداری تحقیقی" OR "حسابدار دادگاهی" OR "حسابدار قضایی" OR "حسابدار قانونی") زبان‌ها: فارسی نوع: ژورنال	۱۱ تیرماه ۱۴۰۴	۲۴

چارچوب روش‌شناسی این پژوهش نیز در شکل ۱ نشان داده شده است.

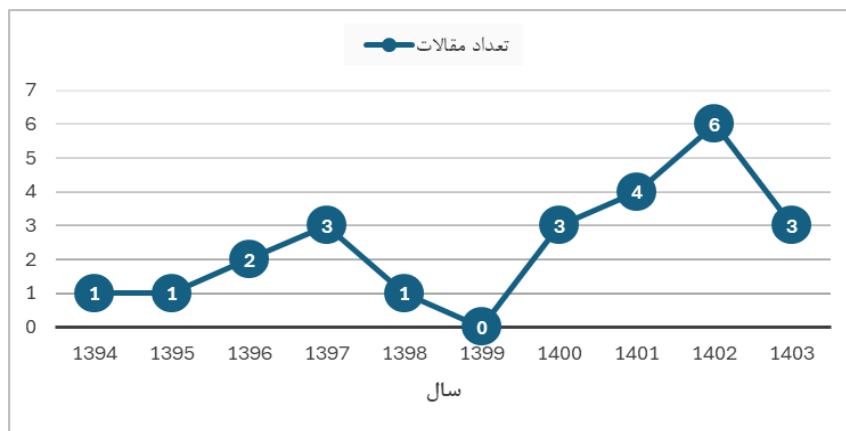
شکل ۱: چارچوب روش‌شناسی پژوهش

۵- یافته‌های پژوهش

تعداد مقالات منتشره و نرخ رشد در حوزه حسابداری قانونی در ایران و جهان چگونه است؟

نمودار ۱، روند انتشار مقالات پژوهشی در حوزه حسابداری قانونی در ایران را از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۳ نمایش می‌دهد. در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ فقط یک مقاله در این زمینه کار شده است. پس از این سال و در بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ روند انتشار مقالات در این حوزه رشد کرده و به صورت صعودی بوده است، به نحوی که در سال ۱۳۹۷ مقالات منتشره در این حوزه به سه مورد رسیده است. این دوره را می‌توان دوره رشد آرام مقالات حوزه حسابداری قانونی نام‌گذاری کرد. پس از دوره روند انتشار مقالات نزولی شده است. همانطور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود در سال ۱۳۹۹ هیچ مقاله‌ای در این حوزه کار نشده است، این دوره را نیز می‌توان دوره رکود تحقیقات این حوزه نامید. اما پس از این دوره دوباره شاهد روند صعودی در انتشار مقالات این حوزه هستیم، این دوره را می‌توان دوره رشد و شکوفایی تحقیقات مرتبط با حسابداری قانونی در ایران دانست. در سال ۱۴۰۲ بیشترین انتشار مقاله در این حوزه را با شش مقاله منتشره شاهد هستیم. با این حال و پس از این سال دوباره روند نزولی شده و به سه مقاله در سال ۱۴۰۳ کاهش یافته است. لازم به ذکر است که نرخ رشد پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه در ایران ۱۲/۹۸ درصد است.

نمودار ۱: روند انتشار مقالات در حوزه موضوعی حسابداری قانونی در ایران

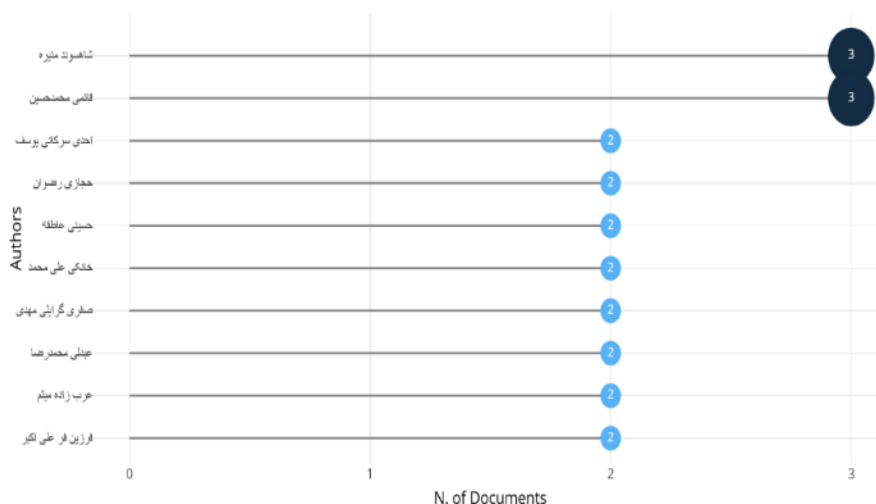
نمودار ۲، روند انتشار مقالات در حوزه حسابداری قانونی در جهان را نشان می‌دهد. از سال ۱۹۳۴ تا ۲۰۰۴، شاهد روند ثابتی در این حوزه هستیم، به طوری که در اکثر سال‌ها تنها یک یا دو پژوهش انجام شده است و یا هیچ پژوهشی انجام صورت نگرفته است، این روند نشان می‌دهد که طی این سال‌ها توجه پژوهشگران به این حوزه محدود بوده است. در سال ۲۰۰۵، تعداد پژوهش‌های مرتبط با حسابداری قانونی افزایش یافته و به چهار مورد می‌رسد. اما این رشد پایدار نبوده و در سال ۲۰۰۶، تعداد پژوهش‌ها دوباره به سه مورد کاهش می‌یابد. پس از سال ۲۰۰۶، روند تحقیقات در این حوزه مجدداً رو به رشد بوده است، به نحوی که در سال ۲۰۰۸، تعداد تحقیقات به ده مورد در سال رسیده است. این دوره را می‌توان دوره جهش اولیه در مطالعات این حوزه دانست. پس از سال ۲۰۰۸ و تا سال ۲۰۱۴ روند انتشار مقالات در این حوزه بین ۳ تا ۸ مقاله نوسان داشته است. در سال ۲۰۱۵ نیز دوباره تعداد مقالات به ۱۱ مورد افزایش یافته است. این دوره را می‌توان دوره رشد و تثبیت مطالعات حوزه حسابداری قانونی دانست. همچنین روند رشد در این حوزه موضوعی از سال ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰ را می‌توان به عنوان دوره جهش چشمگیر علمی این حوزه معرفی کرد. همانطور که مشاهده می‌شود، بیشترین تعداد مقالات منتشره در سال ۲۰۲۰ بوده است که ۲۹ پژوهش در این سال انجام شده است. با این حال، پس از سال ۲۰۲۰ تا سال ۲۰۲۳ دوباره روند نزولی شده است. اگرچه در سال ۲۰۲۴ دوباره روند صعودی بوده است و ۲۰ پژوهش در این سال منتشر شده است. در سال ۲۰۲۵، کاهشی در تعداد مقالات مشاهده می‌شود. لازم به ذکر است که نرخ رشد سالانه تحقیقات حوزه حسابداری قانونی نیز ۲/۲۴ درصد است.

نمودار ۲: روند انتشار مقالات در حوزه موضوعی حسابداری قانونی در جهان

کدام نویسندگان و مجلات بیشترین تعداد پژوهش مرتبط با موضوع حسابداری قانونی را در ایران و جهان، انجام/منتشر نموده‌اند؟

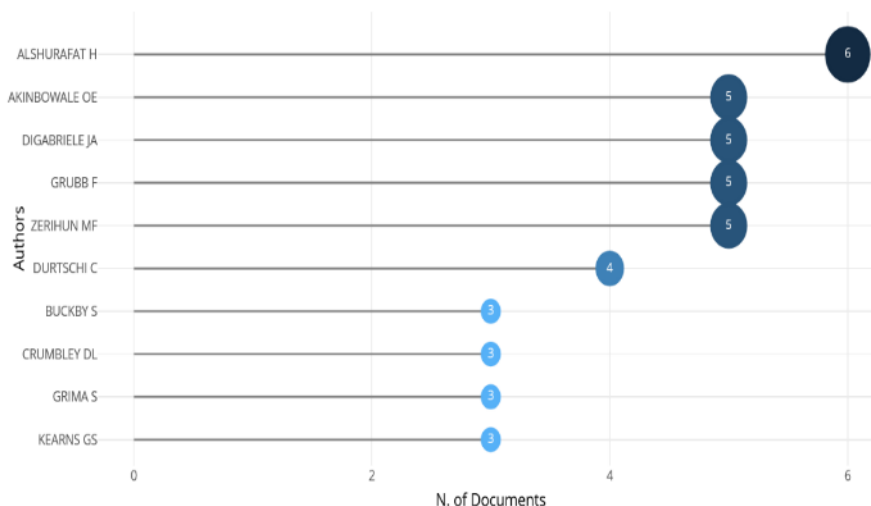
در شکل ۲ اسامی ده نفر از نویسندگان ایرانی با بیشترین پژوهش مرتبط در این حوزه ارائه شده است. همان‌طور که پیش‌تر گفته شد، در این حوزه در مجموع ۲۴ پژوهش منتشر شده است که توسط ۵۹ نویسنده به انجام رسیده‌اند. از این تعداد نویسنده، ۴۷ نویسنده در یک پژوهش مشارکت داشته‌اند، ده نویسنده در دو پژوهش و تنها دو نویسنده در سه پژوهش مشارکت کرده‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود، «منیره شاهسون» و «محمدحسین قائمی» هر کدام با سه پژوهش مرتبط، بیشترین میزان مشارکت را داشته‌اند. نفرات بعدی نیز با تفاوتی اندک در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

شکل ۲: پژوهشگران با بیشترین تعداد پژوهش مرتبط با حسابداری قانونی در ایران

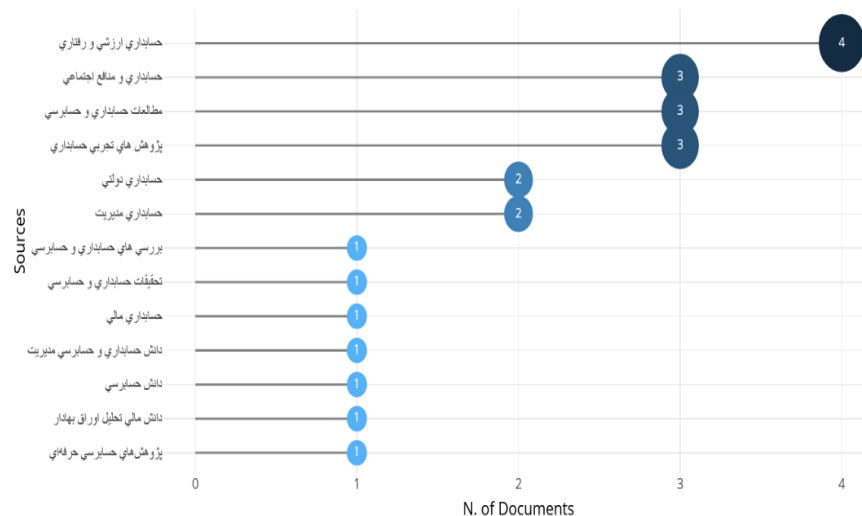
در شکل ۳، ده نفر از پژوهشگرانی که بیشترین تحقیقات در حوزه موضوعی حسابداری قانونی را در جهان انجام داده‌اند، ارائه شده است. در مجموع ۴۸۶ نویسنده در انتشار مطالعات حوزه حسابداری قانونی در سطح جهانی مشارکت داشته‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین تعداد پژوهش در رابطه با حسابداری قانونی را «ALSHURAFAT H» با شش پژوهش انجام داده است و پس از آن «AKINBOWALE OE».

«DIGABRIELE JA»، «GRUBB F» و «DURTSCHI C» هر کدام با پنج پژوهش مرتبط در رتبه‌های بعد قرار دارند. نفرات بعدی نیز با اختلافی اندک و با چهار یا سه پژوهش در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

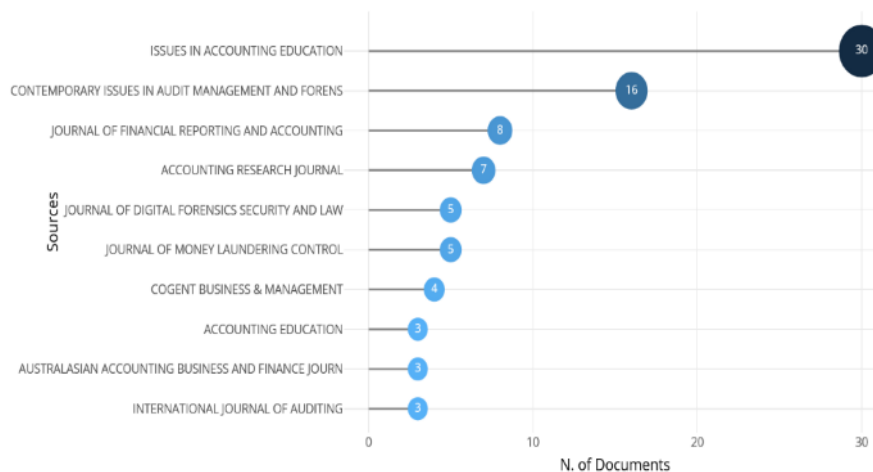
شکل ۳: پژوهشگران با بیشترین پژوهش مرتبط با حوزه حسابداری قانونی در جهان

در شکل ۴، تمامی مجلات ایرانی که در این حوزه مقاله‌ای انتشار کرده‌اند، ارائه شده‌اند. بیشترین تعداد مقاله منتشره توسط یک مجله مربوط به مجله «حسابداری ارزشی و رفتاری» با تعداد چهار مقاله مرتبط است. سه مجله «حسابداری و منافع اجتماعی»، «مطالعات حسابداری و حسابرسی» و «پژوهش‌های تجربی حسابداری» نیز هر کدام سه مقاله در این حوزه منتشر نموده‌اند. این مجلات را می‌توان مجلات هسته در انتشار مطالعات حسابداری قانونی در ایران نامید. دیگر مجلات نیز به ترتیب هر کدام دو یا یک مقاله در این زمینه منتشر نموده‌اند. همچنین اولین مقاله در این حوزه توسط مجله «مطالعات حسابداری و حسابرسی» منتشر شده است.

شکل ۴: مجلات علمی با بیشترین تعداد مقالات مرتبط با موضوع حسابداری قانونی در ایران

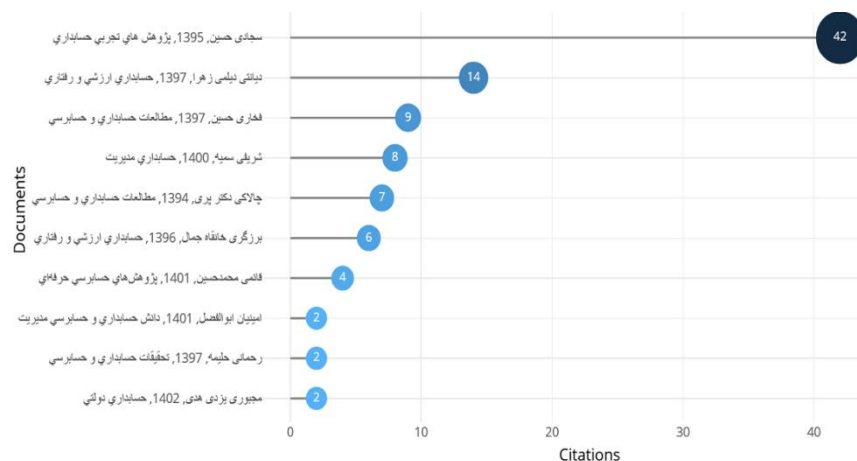
شکل ۵ شامل ده مورد از مجلاتی بین‌المللی است که بیشترین انتشار مقالات مرتبط با حوزه حسابداری قانونی را داشته‌اند. مجله «Issues in Accounting Education» با ۳۰ مقاله در صدر مجلات منتشرکننده مقالات مرتبط با حوزه حسابداری قانونی است. همچنین اولین انتشار مقاله مرتبط با حسابداری قانونی در این مجله در سال ۲۰۰۶ بوده است که یک مقاله منتشر نموده است. مجلات «CONTEMPORARY ISSUES IN AUDIT MANAGEMENT AND FORENSIC ACCOUNTING» و «JOURNAL OF FINANCIAL REPORTING AND ACCOUNTING» نیز هر کدام با انتشار ۱۶ و هشت مقاله در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. مجله «CONTEMPORARY ISSUES IN AUDIT MANAGEMENT AND FORENSIC ACCOUNTING» فقط در سال ۲۰۲۰ مقالات مرتبط با این حوزه منتشر نموده است. این مجله ۱۶ مقاله در این سال منتشر کرده است. مجله «JOURNAL OF FINANCIAL REPORTING AND ACCOUNTING» نیز از هشت مقاله‌ای که منتشر کرده است یک مورد مربوط به سال ۲۰۱۷ و مابقی مربوط به سال ۲۰۲۵ می‌باشد.

شکل ۵: مجلات علمی با بیشترین تعداد مقالات مرتبط با موضوع حسابداری قانونی در جهان

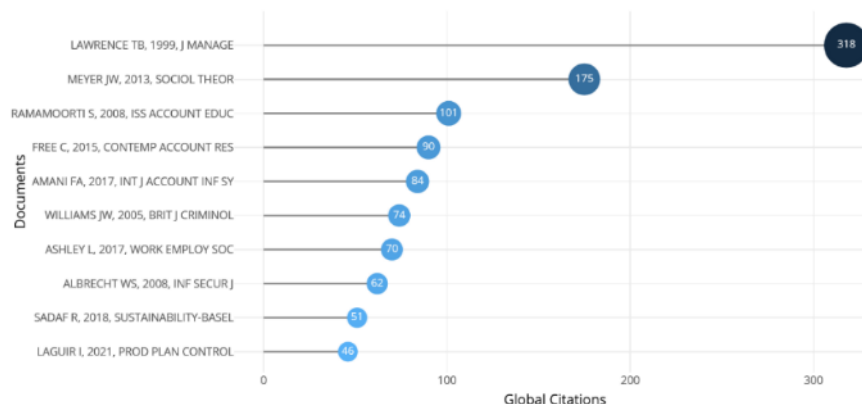
پراستنادترین پژوهش‌ها در حوزه حسابداری قانونی در ایران و جهان کدامند؟

ده مورد از پراستنادترین پژوهش‌های مرتبط با حوزه حسابداری قانونی در ایران در شکل ۶ ارائه شده‌اند. پژوهش «سجادی و کاظمی» در سال ۱۳۹۵ با ۴۲ استناد و با اختلاف زیادی در رتبه اول قرار دارد. این مقاله توسط مجله «پژوهش‌های تجربی حسابداری» منتشر شده است. همچنین دومین مقاله علمی پژوهشی منتشره در رابطه با حسابداری قانونی در ایران است. پژوهش‌های «دیانتی دیلمی و همکاران» و «فخاری و اسکو» که هر دو در سال ۱۳۹۷ توسط مجلات «حسابداری ارزشی و رفتاری» و «مطالعات حسابداری و حسابرسی» منتشر شده‌اند نیز جزو پراستنادترین مقالات این حوزه در ایران می‌باشند.

شکل ۶: ده مورد از پر استنادترین پژوهش‌های مرتبط با حسابداری قانونی در ایران

شکل ۷ شامل ده مورد از پر استنادترین پژوهش‌های مرتبط با حسابداری قانونی در جهان است. همانطور که مشاهده می‌شود پژوهش «Lawrence TB, 1999» با ۳۱۸ استناد پر استنادترین پژوهش در این حوزه است. این پژوهش با عنوان استراتژی نهادی در رابطه با استراتژی‌های سازمان‌ها است و او در این پژوهش دو نوع راهبرد نهادی را ارائه می‌کند. اما نکته حائز اهمیت این است که این راهبردها بر اساس صنعت حسابداری قانونی (دادگاهی) در کشور کانادا ارائه شده‌اند و در این پژوهش صراحتاً در رابطه با مفهوم حسابداری قانونی و مبانی نظری مرتبط با آن توضیحات کاملی ارائه شده است. پژوهش «Meyer JW, 2013» نیز با ۱۷۵ استناد از دیگر پژوهش‌های پر استناد در حوزه حسابداری قانونی است. در جایگاه سوم پر استنادترین پژوهش‌ها، پژوهش «Ramamoorti S, 2008» را با ۱۰۱ استناد می‌توان مشاهده نمود. همچنین بیش‌تر مقالات پر استناد مرتبط با حسابداری قانونی طی بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۱ منتشر شده‌اند.

شکل ۷: ده مورد از پر استنادترین پژوهش‌های مرتبط با حسابداری قانونی در جهان

میزان تولیدات علمی کشورها در حوزه حسابداری قانونی چگونه است؟ پر استنادترین کشورها در این حوزه کدامند؟

در شکل ۸ تعداد تولیدات علمی کشورها نشان داده شده است. در این شکل کشورها با طیف رنگ سبز مشخص شده‌اند. کشورهایی که با رنگ سبز پرنگ مشخص شده‌اند تعداد تولیدات علمی آن‌ها در حوزه حسابداری قانونی بیشتر است. کشورهایی که هیچ طیفی از رنگ سبز را شامل نمی‌شوند، تولید علمی در حوزه حسابداری قانونی نداشته‌اند. همچنین در پایین شکل جدولی ارائه شده است که ۱۵ مورد از کشورها با بیشترین میزان تولیدات علمی در حسابداری قانونی را نشان می‌دهد. کشور آمریکا با ۱۴۸ تولید علمی با اختلاف زیادی در رتبه اول قرار دارد و کشورهای ترکیه و استرالیا نیز با ۲۹ و ۲۶ تولید علمی در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

در رابطه با تعداد مقالات منتشره مرتبط با حسابداری قانونی توسط پژوهشگران آمریکایی می‌توان به سخنان دریر (۲۰۱۴) در رابطه با تاریخچه حسابداری قانونی اشاره کرد، او بیان کرد که اولین بار در دهه ۱۹۶۰ اداره آگاهی فدرال آمریکا^{۱۰} بیش از ۷۰۰ حسابدار قانونی را برای بررسی پرونده‌های تقلب، جرائم اینترنتی، پولشویی و بسیاری از جرائم مالی دیگر استخدام کرد. افزون بر این رسوایی‌های مالی شرکت‌ها همچون شرکت انرون و در ادامه آن وضع قوانینی همچون سارینز-آکسلی در سال ۲۰۰۲ تأثیر زیادی بر حسابداران قانونی گذاشت. او همچنین به نقش حسابداران قانونی در جریان

¹⁰ FBI

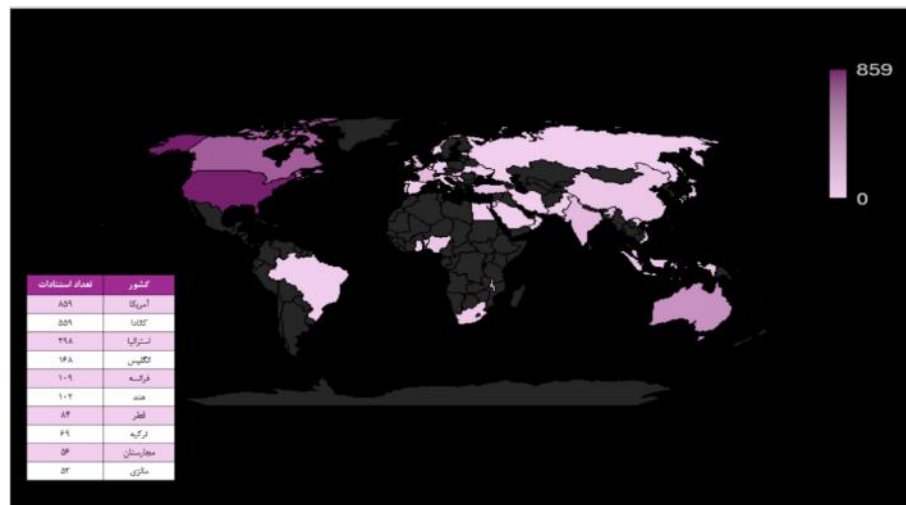
ادعاهای قربانیان طوفان کاترینا به شرکت‌های بیمه‌ای و بررسی دارایی‌های پل مکتارتی در قضیه طلاق معروف‌اش در سال ۲۰۰۸ اشاره کرده است. بنابراین حسابداری قانونی به صورت حرفه‌ای و ساختارمند نخستین بار در ایلات متحده آمریکا شکل گرفته است و لذا تعداد بیش‌تر مقالات منتشره توسط پژوهشگران آمریکایی دور از ذهن نبوده است. کشور استرالیا نیز از دیگر کشورهای پیشرو در رابطه با حسابداری قانونی است که استانداردهای حرفه‌ای و راهنماهای تخصصی در رابطه با حسابداری قانونی توسط نهادهای حرفه‌ای این کشور تدوین شده است. تعداد مقالات مرتبط با کشور ترکیه را نیز می‌توان به عنوان تمایل پژوهشگران این کشور به حوزه حسابداری قانونی دانست. لازم به ذکر است که کشور ایران نیز در این زمینه تعداد هفت تولید علمی داشته است.

شکل ۸: میزان تولیدات علمی کشورها در حوزه حسابداری قانونی

ده کشور پراستناد در حوزه حسابداری قانونی و نقشه میزان استنادات به کشورها در شکل ۹ ارائه شده‌اند. در این شکل تعداد استنادات به هر کشور ارائه شده است. کشورهای آمریکا، کانادا و استرالیا، به ترتیب هرکدام با ۸۵۹، ۵۵۹ و ۲۹۸ استناد، رتبه‌های یک تا سه را به خود اختصاص داده‌اند. همانطور که پیش‌تر گفته شد کشورهای آمریکا و استرالیا را می‌توان از کشورهای پیشرو در زمینه حسابداری قانونی دانست، همچنین این میزان استنادات به تولیدات علمی این کشورها در رابطه با

حسابداری قانونی را می‌توان به کیفیت بالای مقالات آن‌ها نسبت داد. در رابطه با کشور کانادا نیز با این‌که تولیدات علمی آن در این حوزه ۱۶ مورد بوده است، اما ۵۵۹ بار مورد استناد سایر پژوهشگران قرار گرفته است که این نیز نشان از کیفیت بالای تولیدات علمی این کشور در رابطه با حسابداری قانونی دارد.

شکل ۹: میزان استنادات کشورها در حوزه حسابداری قانونی

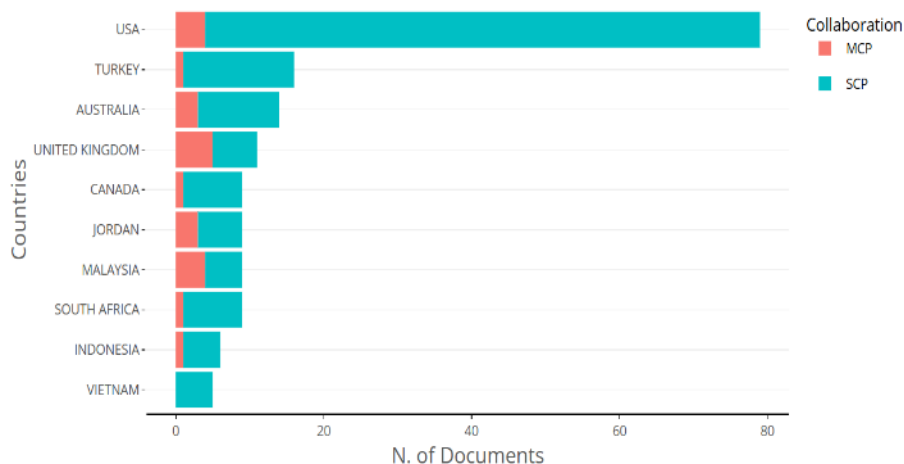
نمودار ۳ نیز نشان‌دهنده تعداد مقالات منتشر شده در حوزه حسابداری قانونی براساس نویسنده‌های مسئول کشورهای مختلف است. بررسی نمودار نویسنده مسئول کمک می‌کند تا مشخص شود چه کشورهایی نقش رهبری را در تحقیقات ایفا می‌کنند و چه کشورهایی بیشتر به دنبال توسعه تحقیقات در مرزهای ملی خود هستند. مبنای محاسبه همکاری‌ها در این نمودار فقط مقالاتی است که نویسنده مسئول آن‌ها از یک کشور خاص باشد. بنابراین این آمار نماینده کل تولیدات علمی کشورها نیست بلکه سهم کشورها را از منظر رهبری و مسئولیت پژوهش نشان می‌دهد. در این نمودار، دو نوع همکاری وجود دارد که با رنگ‌های مختلف نمایش داده شده‌اند:

(Multiple Country Publications) MCP که به مقالاتی اشاره دارد که به‌طور مشترک توسط نویسندگان چندین کشور نوشته شده‌اند. این مقالات با رنگ قرمز نمایش داده شده‌اند. در این حالت بررسی می‌شود نویسندگان مسئول یک کشور با نویسندگان چند کشور دیگر همکاری داشته‌اند.

SCP (Single Country Papers) که به مقالاتی اشاره دارد که فقط توسط نویسندگان یک کشور نوشته شده‌اند. این مقالات با رنگ آبی نشان داده شده‌اند.

همانطور که مشاهده می‌شود بجز چند کشور بقیه کشورها، همکاری‌های بین‌المللی داشته‌اند. کشور آمریکا ۷۹ مقاله در رابطه با حسابداری قانونی منتشر کرده است که از این تعداد ۷۵ مورد با همکاری نویسندگان داخلی و ۴ مورد با همکاری نویسندگان دیگر کشورها بوده است. یعنی حدوداً ۵ درصد مقالات این کشور با همکاری‌های بین‌المللی بوده است. کشور انگلیس نیز در مجموع ۱۱ مقاله علمی منتشر کرده است که نویسندگان این کشور، نویسندگان مسئول بوده‌اند، از این تعداد مقاله ۶ مورد با همکاری نویسندگان داخلی و ۵ مورد با همکاری نویسندگان سایر کشورها بوده است. یعنی حدوداً ۴۵ درصد مقالات این کشور با همکاری نویسندگان سایر کشورها صورت پذیرفته است. همچنین همان‌طور که مشاهده می‌شود، می‌توان گفت که کشورها در مجموع توجه بیشتری به همکاری‌های داخلی نسبت به بین‌المللی در رابطه با حوزه حسابداری قانونی داشته‌اند. نسبت MCP (تعداد مقالات با همکاری بین‌المللی هر کشور تقسیم بر مجموع کل مقالات همان کشور ضرب در ۱۰۰)، نسبتاً بالای کشورهایی همچون استرالیا، انگلیس، اردن و مالزی، تمایل نویسندگان مسئول این کشورها به همکاری بین‌المللی را نشان می‌دهد. در مجموع نسبت بالای MCP بیانگر ادغام گسترده‌تر در شبکه علمی جهانی و روحیه بالاتر همکاری علمی است. در ادامه و در نمودار ۳ و جدول ۳ نتایج این بخش ارائه شده است.

نمودار ۳: نمودار کشورهای نویسنده مسئول

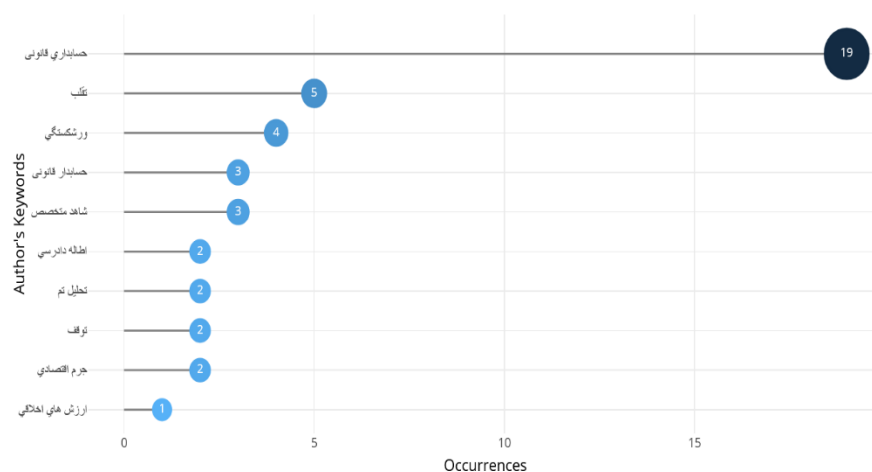

کشور	مقالات	SCP	MCP	MCP %
آمریکا	۷۹	۷۵	۴	۵/۱
ترکیه	۱۶	۱۵	۱	۶/۳
استرالیا	۱۴	۱۱	۳	۲۱/۴
انگلیس	۱۱	۶	۵	۴۵/۵
کانادا	۹	۸	۱	۱۱/۱
اردن	۹	۶	۳	۳۳/۳
مالزی	۹	۵	۴	۴۴/۴
آفریقای جنوبی	۹	۸	۱	۱۱/۱
اندونزی	۶	۵	۱	۱۶/۷
ویتنام	۵	۵	۰	۰

پرتکرارترین واژگان کلیدی در حوزه‌ی حسابداری قانونی در ایران و جهان کدام‌اند؟ شبکه‌ی هم‌رخدادی واژگان کلیدی در پژوهش‌های حسابداری قانونی در ایران و جهان چه الگوهایی را نشان می‌دهد؟ موضوعات نوظهور در حوزه‌ی حسابداری قانونی در ایران و جهان کدام‌اند؟

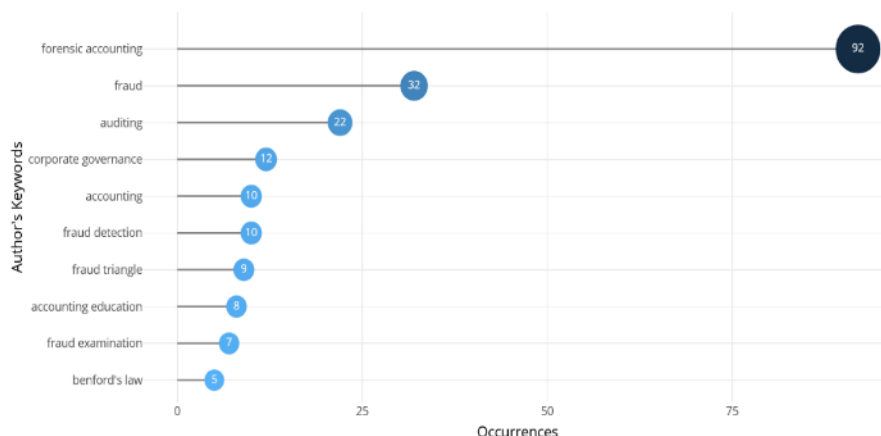
شکل ۱۰ شامل ده مورد از پرتکرارترین واژه‌هایی است که توسط نویسندگان ایرانی به کار رفته است. البته در برخی موارد برای پرهیز از تکرار واژگان با معانی یکسان، یک واژه معیار انتخاب و جایگزین سایر کلمات هم‌معنی شد. برای مثال استفاده از حسابداری قانونی بجای حسابداری قضایی و حسابداری دادگاهی و یا استفاده از شاهد متخصص بجای گواه حرفه‌ای. همانطور که در شکل ۱۰ مشاهده می‌شود حسابداری قانونی با ۱۹ تکرار، پرتکرارترین واژه کلیدی است. واژگان تقلب، ورشکستگی و حسابدار قانونی هرکدام با پنج، چهار و سه بار تکرار نیز از واژگان کلیدی پرتکرار هستند. فراوانی این واژگان کلیدی نشان می‌دهد که پژوهشگران ایرانی در تحقیقات مرتبط با حسابداری قانونی توجه ویژه‌ای به رابطه حسابداری قانونی و تقلب داشته‌اند. همچنین وجود واژگانی همچون شاهد متخصص، اطلاع دادرسی و جرم اقتصادی می‌تواند به توجه محققان به نقش قانونی حسابداری قانونی باشد که خود می‌تواند شامل نقش‌های درون دادگاهی و برون دادگاهی باشد، چرا که یک حسابدار قانونی ممکن است یک شاهد متخصص، یک مشاور، داور یا میانجی باشد. در خصوص نقش تحقیقی نیز حسابداران قانونی ممکن است در خدمات بررسی تقلب، مبارزه با فساد، مبارزه با پولشویی،

مبارزه با رشوه، تقلب در صورت‌های مالی، ردیابی دارایی‌ها، ارزیابی ریسک تقلب، سرقت مالکیت فکری، عدم صداقت کارکنان و سرقت هویت مشارکت کنند (رضایی و همکاران، ۲۰۰۴؛ رضایی و وانگ، ۲۰۱۹).

شکل ۱۰- پرتکرارترین واژگان کلیدی در حوزه حسابداری قانونی در ایران

شکل ۱۱، ده مورد از پرتکرارترین واژگانی که توسط نویسندگان در سطح جهانی به کار رفته‌اند، ارائه شده‌اند. در اینجا نیز واژه «Forensic Accounting» معیار قرار گرفت و بجای واژه‌های مترادف با آن قرار گرفت. حسابداری قانونی پرتکرارترین واژه کلیدی است که توسط نویسندگان به کار رفته است. این واژه ۹۲ بار توسط پژوهشگران استفاده شده است و با اختلاف زیادی نسبت به سایر کلیدواژه‌ها در رتبه اول قرار گرفته است. کلیدواژه‌هایی همچون تقلب و فرآیند حسابرسی نیز از دیگر واژگانی هستند که توسط پژوهشگران بیشتر به کار برده شده‌اند و به ترتیب هرکدام ۳۲ و ۲۲ بار استفاده شده‌اند. سایر واژگان همچون حاکمیت شرکتی، حسابداری، آموزش حسابداری، بررسی و کشف تقلب، مثلث تقلب و قانون بنفورد که خود نیز به بررسی تقلب مربوط است از واژگان پرتکرار در این حوزه هستند.

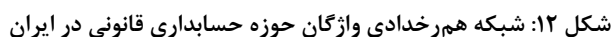

شکل ۱۱: پرتکرارترین واژگان کلیدی در حوزه حسابداری قانونی در جهان

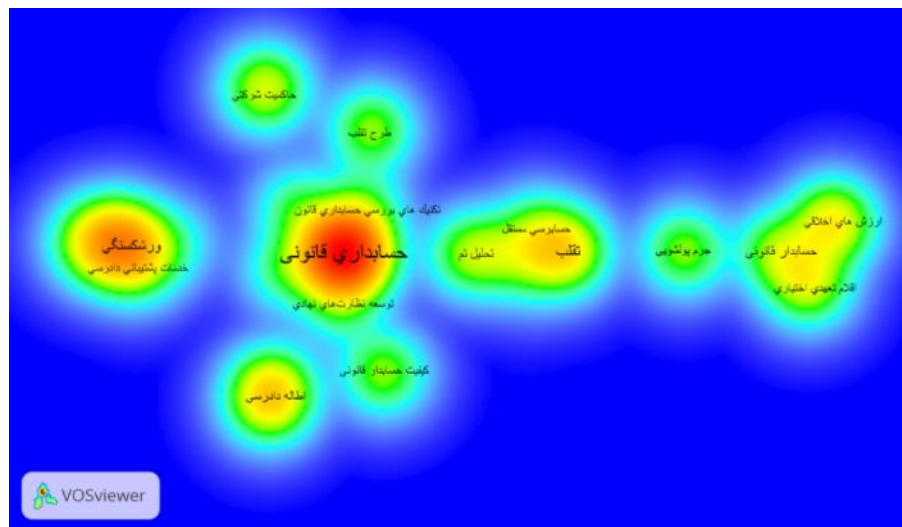
شبکه هم رخدادی واژگان حوزه حسابداری قانونی در ایران متشکل از ۱۳ خوشه با قدرت کلی پیوند ۱۴۰ می باشد. شکل ۱۲ نقشه هم رخدادی واژگان نویسندگان را نشان می دهد که با استفاده از نرم افزار VOSviewer ایجاد شده است. همانطور که در بخش روش شناسی نیز توضیح داده شد، در ایران فقط ۲۴ مقاله مرتبط شناسایی شد از این رو تمامی واژگانی که حتی یک بار در این مجموعه مقالات ظاهر شده بودند، برای ترسیم نقشه هم رخدادی واژگان مورد استفاده قرار گرفتند. این نقشه ارتباط بین کلیدواژه ها را بر اساس میزان هم رخدادی آن ها در یک مجموعه مدارک نمایش می دهد. در این شکل هر گره (دایره) یک واژه کلیدی را نشان می دهد و اندازه دایره ها، وزن هر کلید واژه را نشان می دهد و به عبارتی نشان دهنده میزان تکرار یک واژه کلیدی در مقالات است. هرچه یک واژه بیشتر در مقالات مختلف ظاهر شود، اندازه دایره بزرگ تر خواهد بود. بزرگ ترین و پررنگ ترین گره، حسابداری قانونی است که نشان می دهد این واژه بیشترین میزان رخداد را در اسناد مورد بررسی داشته است. سایر کلیدواژه های مهم شامل تقلب، ورشکستگی و حاکمیت شرکتی هستند که ارتباط نزدیکی با حسابداری قانونی دارند. رنگ هر گره نیز نشان دهنده خوشه آن واژه است. واژگان کلیدی مرتبط که در یک زمینه خاص علمی استفاده می شوند، در یک خوشه با رنگ مشابه قرار می گیرند. برای مثال در این شکل خوشه یک با رنگ قرمز، خوشه دو با رنگ سبز و خوشه سه با رنگ آبی نشان داده شده است. علاوه بر این بر اساس میزان ارتباط و هم رخدادی، واژه های مرتبط به هم نزدیک تر نمایش داده

می‌شوند. یعنی هرچه فاصله بین دو کلیدواژه کمتر باشد، هم‌رخدادی آن‌ها بیشتر است. همانطور که در شکل ۱۲ نیز مشخص است گره‌ها توسط خطوطی به یکدیگر متصل شده‌اند که نشان‌دهنده هم‌رخدادی آن‌ها است. ضخامت و رنگ این خطوط نیز نشان می‌دهد که برخی کلیدواژه‌ها ارتباط قوی‌تری با یکدیگر دارند. در ادامه مفاهیم مرتبط با هر خوشه ارائه شده‌اند:

خوشه اول (قرمز): تکنیک‌های حسابداری قانونی، تکنیک‌های کشف تقلب، خدمات پشتیبانی دادرسی، روش دلفی فازی، شاهد متخصص، نظریه کارشناسی، کارکردهای حقوقی، ورشکستگی و توقف خوشه دوم (سبز تیره): اقلام تعهدی اختیاری، جرم پولشویی، حسابداری قانونی، دادگاه، شریک مؤسسه حسابرسی، فرایند دادرسی، کیفیت حسابرسی، گزارش حسابرسی تعدیل شده خوشه سوم (آبی تیره): ارزش‌های اخلاقی، ارزش‌های اسلامی، تکنیک تاپسیس، صفات و مهارت‌ها خوشه چهارم (زرد): برنامه درسی، تقلب، حسابرسی مستقل، فساد، نظریه داده بنیاد چندوجهی خوشه پنجم (بنفش): اطاله دادرسی، جرایم اقتصادی، نظریه داده بنیاد خوشه ششم (آبی فیروزه‌ای): حاکمیت شرکتی، صورت‌های مالی متقلبانه، فاصله انتظاراتی حسابرسی و پیشگیری و کشف تقلب خوشه هفتم (نارنجی): حسابداری قانونی، روش فراترکیب و کشف تقلب خوشه هشتم (قهوه‌ای): تحلیل تم و مدل بلوغ خوشه نهم (صورتی): گزارشگری متقلبانه، طرح تقلب خوشه دهم (قرمز روشن): کیفیت حسابداری قانونی، کیفیت حسابداری قانونی و مدل‌سازی ساختاری تفسیری خوشه یازدهم (سبز روشن): توسعه نظارت‌های نهادی و رتبه‌بندی تفسیری خوشه دوازدهم (آبی روشن): فازی دو مرحله‌ای و نظارت نهادی خوشه سیزدهم (زرد روشن): نظریه استعاری بلک سوئن و پیامدهای کیفیت گزارشگری یکپارچه

برای بررسی بیشتر این شبکه هم‌رخدادی واژگان، نقشه چگالی آن نیز ترسیم شد (شکل ۱۳)، نواحی قرمزتر و متراکم‌تر، نشان‌دهنده چگالی بالاتر و ارتباطات قوی‌تر بین واژگان هستند. این نقشه به وضوح نشان می‌دهد که حسابداری قانونی در مرکز ثقل این حوزه قرار دارد و با مفاهیم و زیرشاخه‌های مختلفی ارتباط تنگاتنگ دارد. لذا رنگ قرمز پررنگ در اطراف حسابداری قانونی نشان‌دهنده مرکزیت و اهمیت این مفهوم است. ثقل نیز ارتباط بسیار قوی با حسابداری قانونی دارد، زیرا کشف و بررسی ثقل یکی از وظایف اصلی حسابداران قانونی است. این نقشه چگالی نشان‌دهنده پویایی و چندوجهی بودن حوزه حسابداری قانونی است. این رشته نه تنها با کشف و بررسی ثقل سروکار دارد، بلکه به طور فزاینده‌ای در حال انطباق با چالش‌هایی همچون ورشکستگی، فرایند دادرسی و طولانی شدن آن (اطاله دادرسی) است. همچنین، بر اهمیت جنبه‌های اخلاقی و آموزشی تأکید می‌کند.

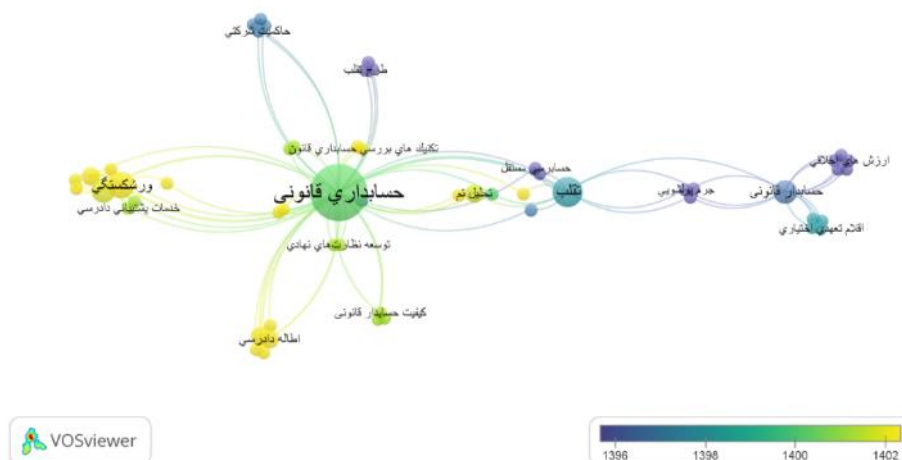

شکل ۱۳: نقشه چگالی واژگان حسابداری قانونی در ایران

شکل ۱۴ نشان دهنده نقشه مصورسازی همپوشانی^{۱۱} می‌باشد. که در آن رنگ هر آیتم بر اساس امتیاز آن تعیین می‌شود. در این حالت، به‌طور پیش‌فرض، رنگ‌ها از آبی (کمترین امتیاز) به سبز و سپس به زرد (بیشترین امتیاز) تغییر می‌کنند. در این شکل امتیاز بر اساس میانگین سال انتشار^{۱۲} می‌باشد. با بررسی رنگ‌بندی، می‌توان فهمید که کدام مفاهیم قدیمی‌تر هستند و کدام موضوعات اخیراً مورد توجه قرار گرفته‌اند. در نتیجه با بررسی رنگ‌بندی آیتم‌ها (کلید واژگان)، می‌توان روند تکامل موضوعات تحقیقاتی را مشاهده کرد. کلیدواژگان زردتر نشان‌دهنده حوزه‌های پژوهشی جدید و پرتعدادتر در سال‌های اخیر هستند، در حالی که کلیدواژگان آبی‌رنگ به مفاهیم قدیمی‌تر اشاره دارند. برای مثال موضوعاتی همچون «حاکمیت شرکتی»، «ارزش‌های اخلاقی»، «جرم پولشویی» و «تقلب» از موضوعات قدیمی مرتبط با حوزه حسابداری قانونی هستند که در پژوهش‌های اولیه مرتبط با حسابداری قانونی به این مفاهیم نیز همزمان پرداخته شده است. موضوعاتی همچون «ورشکستگی»، «اطاله دادرسی»، «تحلیل تم»، «روش فراترکیب»، «فازی دو مرحله‌ای» و «روش دلفی فازی» از موضوعاتی هستند که پژوهشگران در سال‌های اخیر به آن‌ها پرداخته‌اند. این واژگان می‌توانند این مهم را نشان دهند که توجه پژوهشگران به تحقیقات حوزه حسابداری قانونی در ایران بیشتر شده است و با روش‌شناسی‌های مختلف به بررسی این موضوع در ایران پرداخته‌اند.

¹¹ Overlay Visualization

¹² avg.pub.year

شکل ۱۴: نقشه مصورسازی همپوشانی واژگان حوزه حسابداری قانونی در ایران

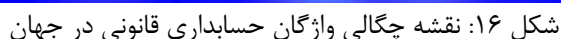
شبکه هم‌رخدادی واژگان حوزه حسابداری قانونی در جهان در شکل ۱۵ ارائه شده است که متشکل از هشت خوشه با قدرت کلی پیوند ۲۱۶ می‌باشد. برای ترسیم این نقشه واژگانی که حداقل سه بار تکرار شده‌اند مورد استفاده قرار گرفتند. در این نقشه نیز بزرگ‌ترین و پررنگ‌ترین گره مربوط به حسابداری قانونی است که نشان می‌دهد این واژه بیشترین میزان رخداد را در اسناد مورد بررسی داشته است. سایر کلیدواژه‌های مهم شامل تقلب، حسابرسی و حاکمیت شرکتی هستند که ارتباط نزدیکی با حسابداری قانونی دارند. همانطور که پیش‌تر گفته شد میزان ارتباط و هم‌رخدادی، واژه‌های مرتبط به هم نزدیک‌تر نمایش داده می‌شوند. این هم‌رخدادی را در واژگان حسابداری قانونی، تقلب و کنترل‌های داخلی می‌توان مشاهده نمود که حاکی از ارتباط قوی این مفاهیم در اسناد بررسی شده است. در ادامه مفاهیم مرتبط در هر کدام از این هشت خوشه ارائه شده‌اند:

خوشه اول (رنگ قرمز): کیفیت حسابرسی، فرآیند حسابرسی، حاکمیت شرکتی، تقلب، مثلث تقلب، کنترل‌های داخلی و رگرسیون لجستیک

خوشه دوم (سبز): حسابداری و حرفه حسابداری، آموزش حسابداری، حسابرسی، کشور استرالیا، کلان داده و تحلیل داده

خوشه سوم (آبی تیره): مدل بنیشت، حسابداری قانونی، تحقیقات تقلب و کشور نیجریه

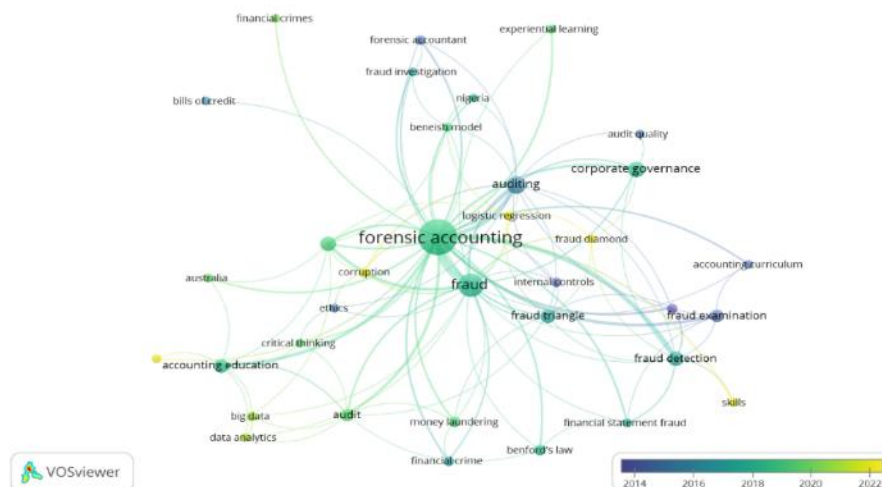
نقشه چگالی شبکه هم‌رخدادی واژگان حوزه حسابداری قانونی در جهان که در شکل ۱۶ ارائه شده است به وضوح نشان می‌دهد که حسابداری قانونی در مرکز ثقل این حوزه قرار دارد و با مفاهیم و زیرشاخه‌های مختلفی ارتباط تنگاتنگ دارد. لذا رنگ قرمز پررنگ در اطراف «Forensic Accounting» نشان‌دهنده مرکزیت و اهمیت این مفهوم است. تقلب نیز ارتباط بسیار قوی با حسابداری قانونی دارد، زیرا کشف و بررسی تقلب یکی از وظایف اصلی حسابداران قانونی است. از دیگر مفاهیم مهم در این نقشه می‌توان حاکمیت شرکتی و فرآیند حسابرسی را نام برد. وجود حسابداران قانونی در شرکت‌ها می‌تواند منجر به بهبود حاکمیت شرکتی و فرآیند حسابرسی گردد.

پیش‌تر در مورد نقشه‌ مصورسازی همپوشانی توضیح داده شد که با بررسی رنگ‌بندی آیتم‌ها (کلید واژگان)، می‌توان روند تکامل موضوعات تحقیقاتی را مشاهده کرد. کلیدواژگان زردتر نشان‌دهنده‌ی حوزه‌های پژوهشی جدید و پرطرفدارتر در سال‌های اخیر هستند، در حالی که کلیدواژگان آبی‌رنگ به مفاهیم قدیمی‌تر اشاره دارند. این نقشه برای واژگان به کار رفته توسط پژوهشگران در سطح جهانی در شکل ۱۷ ارائه شده است. برای مثال موضوعاتی همچون تقلب^{۱۳}، فرآیند حسابرسی^{۱۴}، کنترل داخلی^{۱۵} و اخلاق^{۱۶} از موضوعاتی قدیمی‌تری هستند که در بازه زمانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ مورد توجه بوده‌اند. و موضوعاتی همچون کلان داده^{۱۷}، الماس تقلب^{۱۸}، فساد^{۱۹} و جرایم مالی^{۲۰} از موضوعات نوظهور در حوزه حسابداری قانونی در بازه زمانی ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ هستند. این نقشه نشان می‌دهد که این رشته نه تنها با کشف و بررسی تقلب سنتی سروکار دارد، بلکه به طور

²⁰ Financial Crimes

فزاینده‌ای در حال انطباق با چالش‌های جدید فناوری مانند کلان داده و تحلیل داده است. همچنین، بر اهمیت جنبه‌های اخلاقی و آموزشی نیز تأکید می‌کند. حضور کشورهای مختلف (نیجریه، استرالیا و اردن) نیز نشان‌دهنده ماهیت جهانی و بین‌المللی مسائل مربوط به تقلب و نیاز به تخصص در حسابداری قانونی در سراسر دنیا است.

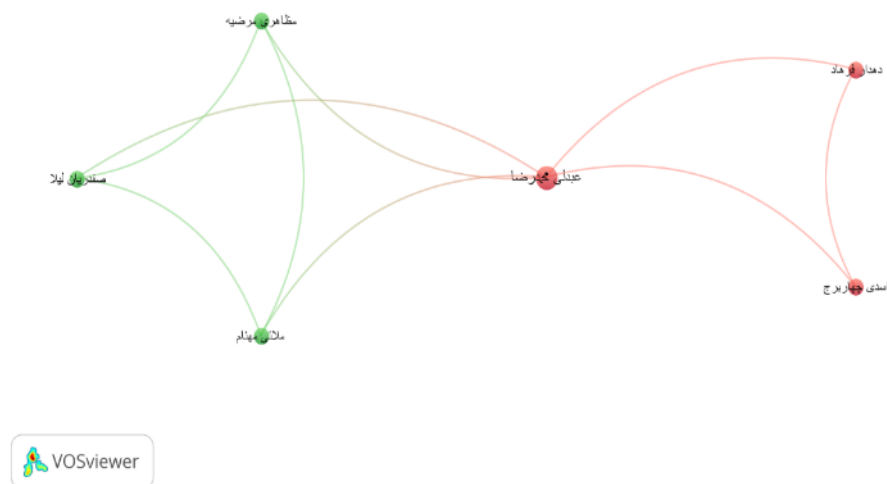

شکل ۱۷: نقشه مصورسازی همپوشانی واژگان حوزه حسابداری قانونی در جهان

شبکه هم‌نویسندگی حوزه حسابداری قانونی در ایران و جهان چگونه است؟

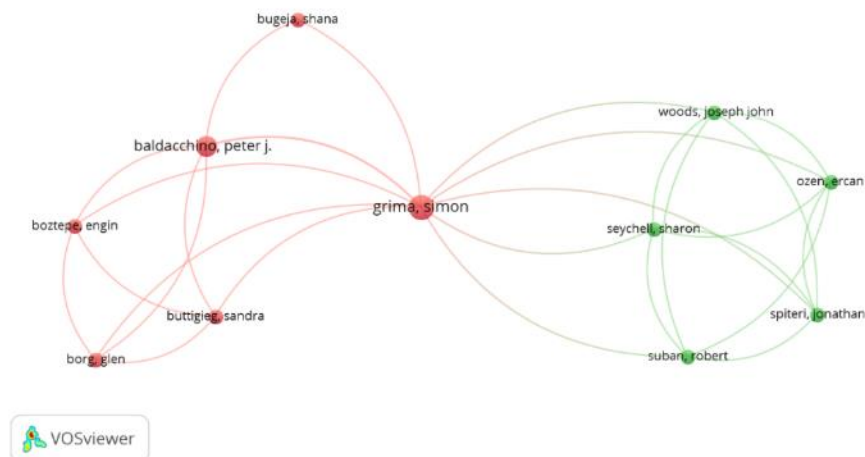
هم‌نویسندگی به معنای مشارکت دو یا چند محقق در نگارش یک اثر علمی است که نتیجه آن معمولاً تولید خروجی‌های علمی با کیفیت و کمیت بالاتر نسبت به آثار تألیفی انفرادی خواهد بود. در این نقشه هر گره نمایانگر یک نویسنده است و هر خط ارتباطی (یال) نشان‌دهنده وجود همکاری علمی بین دو نویسنده است. شبکه هم‌نویسندگی حوزه حسابداری قانونی در ایران در شکل ۱۸ ارائه شده است. این شبکه شامل دو خوشه می‌باشد، خوشه یک با رنگ قرمز و خوشه دو با رنگ سبز نشان داده شده است. این نقشه هم‌نویسندگی همچنین نشان می‌دهد که نویسنده «محمد رضا عبدلی» به عنوان گره مرکزی نقش پیونددهنده بین دو خوشه اصلی نویسنده‌ها را دارد. همکاری علمی به طرق مختلف، مانند بهبود کارایی پژوهشی محققان، کمیت و کیفیت دستاوردهای تحقیقات، ترویج انتشار و ایجاد دانش بر بهره‌وری علمی و مزیت رقابتی تأثیر می‌گذارد (کاگماس، مالی و زیبرنا، ۲۰۲۰) بنابراین بنظر می‌رسد

شبکه همکاری علمی نقش اساسی در گسترش ادبیات مطالعات یک حوزه داشته باشند. این نقش اساسی در رابطه با حوزه حسابداری قانونی در ایران به‌ویژه با توجه به نوظهور بودن رشته حسابداری قضایی در نظام آموزش عالی کشور از اهمیت بیشتری برخوردار است.

شکل ۱۸- شبکه هم‌نویسندگی حوزه حسابداری قانونی در ایران

شبکه هم‌نویسندگی در جهان نیز شامل دو خوشه است این شبکه در شکل ۱۹ قابل مشاهده است. خوشه‌های یک و دو به ترتیب با رنگ‌های قرمز و سبز نمایش داده شده‌اند. در این نقشه هم‌نویسندگی، نویسنده «grima, simon» به‌عنوان گره مرکزی نقش پیونددهنده بین دو خوشه اصلی نویسندگان را دارد.

شکل ۱۹: شبکه هم‌نویسندگی حوزه حسابداری قانونی در ایران

در مجموع می‌توان گفت که شبکه هم‌نویسندگی در حوزه مطالعات داخلی و خارجی حسابداری قانونی از انسجام و پویایی لازم برخوردار نیست و نیازمند تقویت جدی در آینده است. با وجود مشارکت ۵۹ نویسنده در پژوهش‌های داخلی و ۴۸۶ نویسنده در پژوهش‌های خارجی مرتبط با حسابداری قانونی، ساختار هم‌نویسندگی میان پژوهشگران بسیار ضعیف باقی مانده است. این یافته‌ها بر ضرورت توسعه همکاری‌های علمی گسترده‌تر، ایجاد پیوندهای پژوهشی مؤثرتر و تقویت تعاملات میان پژوهشگران برای ارتقای کیفیت و اثربخشی مطالعات این حوزه تأکید می‌کند.

در ادامه و در جدول ۴، خلاصه‌ای از مهم‌ترین یافته‌های تطبیقی ایران و جهان در این پژوهش ارائه شده است.

جدول ۴- خلاصه‌ای از مهم‌ترین یافته‌های تطبیقی ایران و جهان

شاخص‌ها	تحقیقات داخلی	تحقیقات خارجی
بازه زمانی	۱۳۹۴-۱۴۰۳	۱۹۳۴-۲۰۲۵
درصد نرخ رشد سالانه	۱۲/۹۸ درصد	۲/۲۴ درصد
پرکارترین نویسنده	«منیره شاهسون» با سه پژوهش	«ALSHURAFAT H» با شش پژوهش
پرکارترین مجله	«دوفصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری» با انتشار چهار پژوهش مرتبط	«Issues in Accounting Education» با انتشار ۳۰ پژوهش مرتبط
پراستنادترین پژوهش	پژوهش سجادی و کاظمی (۱۳۹۵) با دریافت ۴۲ استناد	پژوهش Lawrence (1999) با دریافت ۳۱۸ استناد
پرتکرارترین واژه کلیدی	حسابداری قانونی با ۱۹ تکرار	Forensic Accounting با ۹۲ تکرار
شبکه هم‌رخدادی واژگان	۱۳ خوشه	هشت خوشه
شبکه هم‌نویسندگی	دو خوشه	دو خوشه

۶- بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تحلیل علم‌سنجی مقالات مرتبط با حوزه حسابداری قانونی، نمایه‌شده در پایگاه اطلاعاتی نمایه استنادی علوم ایران و وب‌آوساینس، انجام شد. در این راستا، روند انتشار مقالات علمی در این حوزه، نویسندگان، کشورها و مؤسسات پیشرو در تولید علم، مقالات و منابع پراستناد و تأثیرگذار، واژگان کلیدی پرکاربرد و شبکه مفهومی حاکم بر ادبیات پژوهش، و نیز موضوعات نوظهور و جهت‌گیری‌های آینده‌پژوهی در تحقیقات حسابداری قانونی مورد بررسی قرار گرفت. برای دستیابی به این نتایج ابتدا واژگان مرتبط با حیطه موضوعی حسابداری قانونی در پایگاه اطلاعاتی جست‌وجو شدند. برای انجام تحلیل علم‌سنجی این اسناد نیز از نرم‌افزار Excel، نرم‌افزار VOSviewer و پکیج bibliometrix در نرم‌افزار R استفاده شد.

مطالعه انجام‌شده، تصویری جامع از وضعیت تولید علم در عرصه حسابداری قانونی در ایران و جهان ارائه می‌کند و از چندین جهت حائز اهمیت است. یافته‌ها نشان می‌دهد که این حوزه طی سال‌های اخیر به یکی از زمینه‌های پرتقاضا در پژوهش‌های حسابداری تبدیل شده است. بررسی روند زمانی انتشار مقالات نشان‌دهنده چند دوره رشد، رکود و شکوفایی است که می‌تواند بازتاب‌دهنده رویدادهای اقتصادی، فسادهای مالی، نیازهای دادرسی و تحولات فناوری در هر کشور باشد. در ایران، اگرچه حجم تولیدات علمی کم است، اما رشد سالانه نشان‌دهنده افزایش توجه محققان به این حوزه است. در جهان

نیز نرخ رشد حدود ۲/۴ درصد، همراه با یک جهش چشمگیر در سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰، بیانگر شکل‌گیری جایگاهی تثبیت‌شده برای حسابداری قانونی در ادبیات بین‌المللی است. در سطح نویسندگان، ساختار مشارکت علمی همچنان پراکنده و کم‌انجام است. چه در ایران و چه در جهان، تعداد زیادی پژوهشگر تنها یک بار در این حوزه فعالیت داشته‌اند و شبکه هم‌نویسندگی ضعیف است. این موضوع حکایت از آن دارد که حسابداری قانونی هنوز به‌عنوان یک رشته تخصصی با گروه‌های پایدار تحقیقاتی شناخته نشده و همکاری‌های بلندمدت بین پژوهشگاهی یا بین‌المللی کمتر شکل گرفته است. با این حال، شناسایی پژوهشگران پرتولید و مجلات هسته می‌تواند مسیر را برای تقویت این شبکه‌ها هموارتر کند.

یافته‌های حاصل از تحلیل هم‌رخدادی واژگان نشان می‌دهد که اگرچه در هر دو سطح داخلی و بین‌المللی، مفهوم «حسابداری قانونی» به‌عنوان هسته مرکزی شبکه شناخته می‌شود، اما ساختار خوشه‌ها، گستره مفهومی و جهت‌گیری موضوعی پژوهش‌ها تفاوت‌های معناداری را آشکار می‌کند. در مطالعات داخلی، شبکه‌ای متشکل از ۱۳ خوشه با قدرت پیوند ۱۴۰ شکل گرفته است که بیانگر پراکندگی موضوعی و تنوع روش‌شناختی در عین محدود بودن حجم تولیدات علمی (۲۴ مقاله) است. خوشه‌های داخلی عمدتاً در چند محور اصلی قابل طبقه‌بندی‌اند:

نخست، خوشه‌های مرتبط با کارکردهای حقوقی و قضایی (خوشه‌های اول، دوم و پنجم) که شامل مفاهیمی نظیر تکنیک‌های کشف تقلب، خدمات پشتیبانی دادرسی، شاهد متخصص، فرایند دادرسی، اطلاع دادرسی و جرایم اقتصادی است. این تمرکز نشان می‌دهد که در ایران، حسابداری قانونی بیش از هر چیز در پیوند با نظام قضایی و حل‌وفصل دعاوی مالی مورد توجه قرار گرفته است.

دوم، خوشه‌های مرتبط با روش‌شناسی‌ها (مانند روش دلفی فازی، تحلیل تم، فراترکیب، فازی دو مرحله‌ای، مدل‌سازی ساختاری تفسیری و نظریه داده بنیاد). تراکم این مفاهیم در خوشه‌های مجزا بیانگر آن است که پژوهشگران داخلی در سال‌های اخیر کوشیده‌اند با بهره‌گیری از رویکردهای ترکیبی و کیفی، بنیان‌های نظری این حوزه را تقویت کنند. نقشه همپوشانی نیز نشان داد که این روش‌ها از موضوعات جدیدتر محسوب می‌شوند.

سوم، خوشه‌های مرتبط با ابعاد اخلاقی و ارزشی (ارزش‌های اخلاقی، ارزش‌های اسلامی، تفکر انتقادی ضمنی در آموزش) که حاکی از توجه ویژه پژوهش‌های داخلی به مبانی هنجاری و بومی‌سازی مفاهیم حسابداری قانونی است.

چهارم، خوشه‌های مرتبط با حاکمیت شرکتی، کیفیت گزارشگری و کیفیت حسابداری قانونی که نشان می‌دهد اگرچه مباحث کنترلی و نظارتی نیز مطرح‌اند، اما بیشتر در قالب تحلیل‌های مفهومی و مدل‌سازی بررسی شده‌اند تا تحلیل‌های تجربی گسترده.

در مقابل، شبکه جهانی با ۸ خوشه و قدرت پیوند ۲۱۶ از انسجام ساختاری و تمرکز موضوعی بیشتری برخوردار است. در این سطح، خوشه‌ها بیشتر پیرامون محورهای زیر شکل گرفته‌اند: نخست، کنترل‌های داخلی، کیفیت حسابرسی و مثلث تقلب که در خوشه اول (قرمز) قرار دارند و نشان‌دهنده رویکرد سیستماتیک و تجربی به پیشگیری و کشف تقلب هستند. ارتباط نزدیک میان حسابداری قانونی، تقلب و حسابرسی در این شبکه بسیار برجسته است.

دوم، آموزش و توسعه حرفه‌ای (آموزش حسابداری، یادگیری تجربی، یادگیری مبتنی بر مسئله) که بیانگر نهادینه شدن حسابداری قانونی در برنامه‌های درسی و ساختار حرفه‌ای در سطح بین‌المللی است؛ در حالی که در مطالعات داخلی، «برنامه درسی» تنها در یک خوشه محدود مطرح شده است.

سوم، کاربرد ابزارهای کمی و داده‌محور مانند رگرسیون لجستیک، مدل بنیش و تحلیل کلان‌داده که نشان‌دهنده غلبه رویکردهای تجربی و مبتنی بر داده در پژوهش‌های خارجی است. این در حالی است که در مطالعات داخلی، تمرکز بیشتر بر روش‌های کیفی و ترکیبی مشاهده می‌شود.

چهارم، تمرکز جغرافیایی و مطالعات موردی بین‌المللی (مانند استرالیا و نیجریه) که بیانگر توسعه کاربردی این حوزه در بسترهای اقتصادی مختلف است.

مقایسه تطبیقی خوشه‌ها نیز نشان می‌دهد که در هر دو سطح، مفاهیم «تقلب»، «حاکمیت شرکتی» و «حسابرسی» پیوندی قوی با حسابداری قانونی دارند، اما تفاوت در عمق و جهت‌گیری پژوهش‌ها قابل توجه است. در ایران، تمرکز بیشتر بر تبیین مفهومی، کارکرد قضایی و توسعه چارچوب‌های نظری و روش‌شناختی است، در حالی که در سطح جهانی، پژوهش‌ها بیشتر به سوی آزمون تجربی مدل‌ها، تحلیل داده‌های مالی، توسعه ابزارهای کشف تقلب و تقویت زیرساخت‌های کنترلی سوق یافته‌اند.

همچنین، پراکندگی خوشه‌ها در ایران (۱۳ خوشه در برابر ۸ خوشه جهانی) با وجود حجم کمتر مقالات، می‌تواند نشان‌دهنده مرحله گذار و شکل‌گیری هویت علمی این حوزه در کشور باشد؛ به گونه‌ای که هنوز تمرکز موضوعی تثبیت‌شده‌ای مشابه مطالعات جهانی مشاهده نمی‌شود. در مقابل، انسجام بیشتر شبکه جهانی حاکی از بلوغ نسبی و تثبیت محورهای اصلی پژوهش در این حوزه است.

از نظر جغرافیایی نیز، آمریکا محور اصلی تولید علم و استناد در این حوزه است و کشورهایی همچون ترکیه، استرالیا، انگلستان و مالزی نقش فعالی در همکاری‌های علمی بین‌المللی دارند. ایران با وجود تعداد

محدود مقالات، در حال ورود به این حوزه علمی است اما برای ایفای نقش موثرتر نیازمند گسترش شبکه‌های همکاری داخلی و بین‌المللی، تربیت نیروی متخصص، و توجه به موضوعات نوظهور جهانی است. در مجموع، نتایج بیانگر آن است که حسابداری قانونی در ایران در مرحله توسعه نظری، بومی‌سازی مفاهیم و گسترش روش‌های پژوهشی قرار دارد، در حالی که در سطح بین‌المللی این حوزه به سمت تعمیق کاربردهای عملی، بهره‌گیری از فناوری‌های داده‌محور و نهادینه‌سازی آموزشی حرکت کرده است. این تفاوت می‌تواند مبنایی برای پیشنهاد جهت‌گیری‌های آتی پژوهش در ایران باشد؛ از جمله حرکت به سمت مطالعات تجربی گسترده‌تر، تقویت پیوند با کنترل‌های داخلی و توسعه چارچوب‌های آموزشی منسجم در حوزه حسابداری قانونی. در ادامه پیشنهادهایی در در راستای یافته‌های پژوهش ارائه می‌شوند:

توسعه پژوهش‌های بین‌رشته‌ای هدمند

با توجه به تمرکز خوشه‌های داخلی بر کارکردهای قضایی و مفاهیم حقوقی، پیشنهاد می‌شود مطالعات آتی به‌صورت نظام‌مند با رشته‌های حقوق، جرم‌شناسی، مدیریت ریسک و فناوری اطلاعات پیوند بخورند. این رویکرد می‌تواند جایگاه حسابداری قانونی را از سطح پشتیبانی دادرسی به سطح سیاست‌گذاری پیشگیرانه ارتقا دهد.

طراحی چارچوب بومی ارزیابی کیفیت حسابداری قانونی

با توجه به وجود خوشه‌ای مستقل درباره کیفیت حسابداری قانونی در ایران، می‌توان یک چارچوب استاندارد ملی برای ارزیابی صلاحیت‌های حرفه‌ای، اخلاقی و فنی حسابداران قانونی تدوین کرد که متناسب با ساختار قضایی و اقتصادی کشور باشد.

توسعه مطالعات تطبیقی بین‌المللی

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی به مقایسه ساختار نهادی، نظام‌های نظارتی و آموزش حسابداری قانونی در ایران با کشورهای پیشرو بپردازند. این امر می‌تواند به استخراج بهترین تجارب و بومی‌سازی آن‌ها کمک کند.

تقویت بعد پیشگیری به جای تمرکز صرف بر کشف

در شبکه جهانی، پیوند قوی میان کنترل‌های داخلی و حسابداری قانونی مشاهده می‌شود. در ایران نیز لازم است تمرکز پژوهش‌ها از نقش واکنشی (پس از وقوع تقلب) به نقش پیشگیرانه و طراحی سیستم‌های کنترل داخلی مؤثر تغییر یابد.

ایجاد پایگاه داده ملی جرائم مالی و تقلب

یکی از موانع توسعه پژوهش‌های تجربی، نبود و یا کمبود داده‌های در دسترس است. ایجاد یک بانک اطلاعاتی ساختاریافته از پرونده‌های تقلب و جرائم مالی می‌تواند زیرساخت تحقیقات پیشرفته و مدل‌های پیش‌بینی را فراهم کند.

در مجموع، جهت‌گیری پیشنهادی برای تحقیقات آتی در ایران، حرکت همزمان در سه مسیر «تجربی‌سازی»، «فناوری‌محوری» و «نهادینه‌سازی آموزشی و حرفه‌ای» است تا هم‌راستایی بیشتری با روندهای جهانی ایجاد شود و در عین حال ویژگی‌های بومی و حقوقی کشور نیز حفظ گردد. در این پژوهش یک تحلیل علم‌سنجی کلی بر پژوهش‌های مرتبط با حسابداری قانونی در ایران و جهان بر اساس مقالات نمایه شده در دو پایگاه WOS و ISC صورت گرفت، پیشنهاد می‌شود پژوهشگران، در مطالعات بعدی به شناسایی ریشه‌های تاریخی مطالعات حسابداری قانونی با استفاده از تحلیل هیستوریوگراف بپردازند و مقالات مهم در شکل‌گیری تحقیقات مرتبط با حسابداری قانونی را با تحلیل طیف‌سنجی سال انتشار منابع شناسایی نمایند. همچنین از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به تعداد محدود مقالات داخلی معتبر نمایه شده در ISC در رابطه با حسابداری قانونی اشاره کرد.

۷- تقدیر، تشکر و ملاحظه‌های اخلاقی

نویسندگان این مقاله از کلیه عوامل محترم مجله کمال تشکر و قدردانی را دارند.

فهرست منابع

- احمدپور، احمد؛ شهسواری، معصومه؛ عموزاد خلیلی، علیرضا. (۱۳۹۵). بررسی عوامل موثر بر ریسک ورشکستگی مالی شرکت‌ها. مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال سیزدهم، شماره ۵۱، صص ۱-۲۶.
- آزادی احمدآبادی، قاسم. (۱۳۹۳). مصورسازی اطلاعات و زمینه‌های به‌کارگیری آن در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی. پژوهش‌های کتابخانه‌های دیجیتال و هوشمند، سال اول، شماره ۴، صص ۹۷-۱۱۱.
- بهرامی، آسو؛ نوروش، ایرج؛ راد، عباس؛ محمد ملقرنی، عطاله. (۱۴۰۰). تقلب در صورت‌های مالی و تکنیک‌های نوین مورد استفاده جهت کشف آن. مطالعات حسابداری و حسابرسی، سال دهم، شماره ۳۸، صص ۱۰۵-۱۱۸.
- جعفری، حسن عابد و حسین زاده، امیر. (۱۳۹۰). ترسیم نقشه دانش اخلاق مدیریت و سازمان در ایران. روش‌شناسی علوم انسانی، سال هجدهم، شماره ۷۰، صص ۵۹-۷۷.
- خانکی، علی محمد؛ فرزین فر، علی اکبر؛ صفری گرابلی، مهدی؛ عرب زاده، میثم. (۱۴۰۲). ارزیابی ابعاد اکتشافی حسابداری دادگاهی: فرآیند فازی دو مرحله‌ای پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال سیزدهم، شماره ۳، صص ۱۸۹-۲۱۰.
- دیانتی دیلمی، زهرا؛ سلطانی، اصغر؛ عمرانی، حامد. (۱۳۹۷). تدوین برنامه درسی کارشناسی ارشد رشته حسابداری قضایی (دادگاهی) وضد تقلب. حسابداری ارزشی و رفتاری، سال سوم، شماره ۵، صص ۴۱-۱۰۰.
- زارع بهنمیری، محمد جواد؛ بالاور، سمیرا؛ حیدری، حدیثه. (۱۴۰۳). بررسی روند موضوعی مدیریت سود در کشورهای آسیایی در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس با رویکرد علم‌سنجی. علوم و فنون مدیریت اطلاعات، سال دهم، شماره ۳، صص ۲۹۹-۳۲۴.
- زارع بهنمیری، محمد جواد؛ رومیانی کار، رضا. (۱۴۰۳). حسابداری دادگاهی گامی موثر در تقویت حاکمیت شرکتی، سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در حسابداری، حسابرسی و مالی، علی آباد.
- شرفی، علی و شقاقی علی. (۱۴۰۰). ترسیم نقشه همکاری علمی حوزه سرمایه فکری در پایگاه استنادی وب‌آف‌ساینس (WOS). مجله علم‌سنجی کاسپین. سال هشتم، شماره ۲، صص ۴۱-۵۱.
- عباس تفرشی، زهره و سلیمانی امیری، غلامرضا. (۱۴۰۳). مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران. پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال چهاردهم، شماره ۳، صص ۱۴۳-۱۶۸.
- کمیته تدوین استانداردهای حسابرسی. (۱۳۹۴). استانداردهای حسابرسی. تهران: سازمان حسابرسی. چاپ ششم.
- مرادی، امیر؛ اثنی عشری، حمیده؛ رهبان، محمدحسین؛ عرب مازار یزدی، محمد؛ صفرزاده بندری؛ محمدحسین. (۱۴۰۱). تحلیل کتاب‌شناختی و مصورسازی پژوهش‌های کشف تقلب و ناهنجاری. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری. سال هفتم، شماره ۱۴، صص ۳۱-۱.
- مرادی، امیر؛ اثنی عشری، حمیده؛ رهبان، محمدحسین؛ عرب‌مازار یزدی، محمد؛ صفرزاده، محمدحسین. (۱۴۰۳). بیست و پنج سال روش‌شناسی علم طراحی در پژوهش‌های حسابداری: تحلیل کتاب‌سنجی. مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال بیست و یکم، شماره ۸۱، صص ۹۷-۱۳۷.

- مرادی، محمد و صفی خانی، رضا. (۱۳۹۵). تحلیل پژوهش‌های حسابداری بخش عمومی در ایران و جهت‌گیری تحقیقات آتی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، سال بیست و سوم، شماره ۴، صص ۵۴۷-۵۷۴.
- نوبخت، یونس و نوبخت، مریم. (۱۴۰۱). مطالعه علم‌سنجی تحقیقات مدیریت سود در ایران. فصلنامه بازیابی دانش و نظام‌های معنایی، سال نهم، شماره ۳۰، صص ۹۳-۱۱۸.
- نوبخت، یونس. (۱۳۹۷). علم‌سنجی پژوهش‌های حسابداری رفتاری در ایران. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، سال هفتم، شماره ۲۷، صص ۱۲۵-۱۳۶.
- یزدانی، کامران؛ نجات، سحرناز؛ رحیمی موقر، آفرین؛ قالیچی، لیلا؛ خلیلی، ملاح. (۱۳۹۳). علم‌سنجی: مروری بر مفاهیم، کاربردها و شاخص‌ها. مجله اپیدمیولوژی ایران. سال دهم، شماره ۴، صص ۷۸-۸۸.
- Al Natour, A.R., H., Al-Mawali, H. Zaidan, and Y.H.Z. Said. 2025, The role of forensic accounting skills in fraud detection and the moderating effect of CAATs application: evidence from Egypt, Journal of Financial Reporting and Accounting, 23(1): 30-55. <https://doi.org/10.1108/JFRA-05-2023-0279>
- Alharasis, E. E., H. Haddad, M. Alhadab, M. Shehadeh and E. F. Hasan. 2025. Integrating forensic accounting in education and practices to detect and prevent fraud and misstatement: case study of Jordanian public sector. Journal of Financial Reporting and Accounting, 23 (1): 100-127. <https://doi.org/10.1108/JFRA-04-2023-0177>
- AL-Raggad, A. K. and M. Al-Raggad. 2024. Analyzing trends: A bibliometric study of administrative law and forensic accounting in the digital age. In Heliyon, 10(18). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e37462>
- Alshurafat, H., M. O. Al Shbail and E. Mansour, 2021. Strengths and weaknesses of forensic accounting: an implication on the socio-economic development Journal of Business and Socio-Economic Development, 1(2): 135-148. <https://doi.org/10.1108/jbsed-03-2021-0026>
- Anderson, M. 2002. An analysis of the first ten volumes of research in Accounting, Business and Financial History. Accounting, Business & Financial History, 12(1): 1-24. <https://doi.org/10.1080/09585200110107939>
- Anghel, G., and C.-E. Poenaru. 2023. Forensic Accounting, a Tool for Detecting and Preventing the Economic Fraud. Valahian Journal of Economic Studies, 14(2): 87-100. <https://doi.org/10.2478/vjes-2023-0018>
- Aria, M., and C. Cuccurullo. 2017. Bibliometri : An R-tool for comprehensive science mapping analysis. Journal of Informetrics, 11(4): 959-975.

- Association of Certified Fraud Examiners. 2022. Occupational Fraud 2022: A Report to The Nations. Association of Certified Fraud Examiners. 1–96). <https://acfepublic.s3.us-west-2.amazonaws.com/2022+Report+to+the+Nations.pdf>
- Association of Certified Fraud Examiners. 2024. Occupational Fraud 2024: A Report to The Nations. Association of Certified Fraud Examiners. 1–106). <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/rtn/2024/2024-report-to-the-nations.pdf>
- Azzari V, EW. Mainardes and FMD. Costa .2021. Accounting services quality: a systematic literature review and bibliometric analysis". Asian Journal of Accounting Research, 6(1): 80–94, doi: <https://doi.org/10.1108/AJAR-07-2020-0056>
- Cugmas, M., F., Mali, & A, Žibera. 2020. Scientific collaboration of researchers and organizations: a two-level blockmodeling approach. Scientometrics, 125(3): 2471–2489. doi.org/10.1007/s11192-020-03708-x
- Darwazeh, R. N., K. I. Al-Daoud, A. F. Al-Khoury, Y. K. Abuorabi and M. N. Dabaghia. 2024. Forensic accounting and firm performance: An empirical investigation on emerging markets. Uncertain Supply Chain Management, 12(2): 1155–1162. <https://doi.org/10.5267/j.uscm.2023.11.018>
- Di Gabriele, J. A., and W. D. Huber. 2015. Topics and methods in forensic accounting research. Accounting Research Journal, 28(1): 98–114. <https://doi.org/10.1108/ARJ-08-2014-0071>
- Dreyer, K. 2014. A History of Forensic Accounting. *Honors Project*. Available in: <https://hesabdar.iica.ir/files/pdf/1397/12/hesabdar-1397-12-323-35-39.pdf>
- Free, C. 2015. Looking through the fraud triangle: A review and call for new directions. Meditari Accountancy Research, 23(2): 175–196. <https://doi.org/10.1108/MEDAR-02-2015-0009>
- Free, C., and P. R. Murphy. 2015. The ties that bind: The decision to co-offend in fraud. Contemporary Accounting Research, 32(1): 18–54. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12063>
- Garrido, S., J. Muniz and V. Batista Ribeiro. 2024. Operations Management, Sustainability & Industry 5.0: A critical analysis and future agenda. Cleaner Logistics and Supply Chain, 10, 100141. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.clscn.2024.100141>
- Judijanto, L., K. Rahman, E. Sudarmanto, S.N. Khikmah, and A.A. Bakri. 2025. Bibliometric Analysis of Forensic Accounting and Fraud Detection Research Trends. West Science Accounting and Finance, 3(1):131-138. <https://doi.org/10.58812/wsaf.v3i01.1745>
- Kamath, A. N., S. S. Shenoy and N. Subrahmanya Kumar. 2022. An overview of investor sentiment: Identifying themes, trends, and future direction through bibliometric analysis. Investment Management and Financial Innovations. 19(3). [https://doi.org/10.21511/imfi.19\(3\).2022.19](https://doi.org/10.21511/imfi.19(3).2022.19)

- Korol, T. 2013. Early warning models against bankruptcy risk for Central European and Latin American enterprises. *Economic Modelling*, 31(1): 22–30. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.11.017>
- McRae, T. W. 1974. A Citational Analysis of the Accounting Information Network. *Journal of Accounting Research*, 12(1): 80–92. <https://doi.org/10.2307/2490529>
- Mingers, J., and L. Leydesdorff. 2015. A review of theory and practice in scientometrics. *European Journal of Operational Research*. Elsevier B.V. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2015.04.002>
- Mushafiq, M., and B. Prusak. 2023. Does being socially good save firms from bankruptcy? A systematic literature review and bibliometric analysis. *Economics and Environment*, 83(4): 35-59: <https://doi.org/10.34659/eis.2022.83.4.514>
- Mustafa Airout, R., S. Abu Azam and M. Airout. 2024. Bibliometric insights into the intellectual dynamics of forensic accounting research. In *Cogent Business and Management*, 11(1): 1-17. <https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2344748>
- Nalimov, V. V., and Z. M. Mulchenko. 1971. Measurement of science. Study of the development of science as an information process. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 405(4): 210.
- Naz, I., and S.N. Khan. 2025, Impact of forensic accounting on fraud detection and prevention: a case of firms in Pakistan, *Journal of Financial Crime*. 32(1): 192-206 <https://doi.org/10.1108/JFC-01-2024-0010>
- Obaid, S., H. Subhi, and N. Ismael. 2024. The Impact of Forensic Accounting on Corporate Governance and Compliance. *OTS Canadian Journal*. 3. 10.58840/2awnft14.
- Petrovich, E. 2021. Science Mapping and Science Maps. *Knowledge Organization*, 48(7-8): 535–562. <https://doi.org/10.5771/0943-7444-2021-7-8-535>
- Prokof'eva, Yu. D. 2022. Scientometrics in the Library as a Research Support Tool in the Ural Branch of the Russian Academy of Sciences. *Bibliosphere*, (2): 105–118. <https://doi.org/10.20913/1815-3186-2022-2-105-118>
- Rehman, A., and F. Hashim. 2021. Can forensic accounting impact sustainable corporate governance?, *Corporate Governance (Bingley)*, 21(1): 212–227. <https://doi.org/10.1108/CG-06-2020-0269>
- Rezaee, Z., and J. Wang. 2019. Relevance of big data to forensic accounting practice and education. *Managerial Auditing Journal*, 34(3): 268–288. <https://doi.org/10.1108/MAJ-08-2017-1633>

- Rezaee, Z., D. L. Crumbley and R. C. Elmore. 2004. Forensic Accounting Education: A Survey of Academicians and Practitioners Forensic Accounting Education. *Advances in Accounting Education Teaching and Curriculum Innovations*, 6: 193–232.
- Sengupta, I.N. 1992. Bibliometrics, informetrics, scientometrics and librametrics: An overview. *Libri*, 42(2): 75–98. <https://doi.org/10.1515/libr.1992.42.2.75>
- Serenko, A., T. Hardie, N. Bontis, L. Booker and K., Sadeddin. 2010. A scientometric analysis of knowledge management and intellectual capital academic literature (1994-2008). *Journal of Knowledge Management*, 14(1): 3–23. <https://doi.org/10.1108/13673271011015534>
- Singleton, T, A. Singleton, J., Bologna, And R., Lindquist. 2006. *Fraud Auditing and Forensic Accounting*. Third Edition., Hoboken, New Jersey. Published By John Wiley & Sons
- Singleton, T., and A. Singleton. 2010. *Fraud Auditing and Forensic Accounting*. Fourth Edition. United Kingdom. Published By John Wiley & Sons
- Small, H. (1997). Update on science mapping: Creating large document spaces. *Scientometrics*, 38(2): 275–293. <https://doi.org/10.1007/BF02457414>
- Smith, G., and D. Crumbley. 2009, “How divergent are pedagogical views toward the fraud/ forensic accounting curriculum?”, *Global Perspectives on Accounting Education*. 6(1): 1-24.
- Teixeira, J. F., and L.L. Rodrigues, 2022. Earnings management: a bibliometric analysis. *International Journal of Accounting and Information Management*. Emerald Publishing. 30(5): 664-683. <https://doi.org/10.1108/IJAIM-12-2021-0259>
- Thompson, J., and M. Timothy. 2016. An Analysis of Ethics Articles Published between 2000-2015 in the *Journal of Accountancy* and the *Accounting Review*. *Journal of Accounting, Ethics and Public Policy*, 17(2): 333-347. <https://ssrn.com/abstract=2810006>
- Van Eck, N. J., and L., Waltman, 2010. Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2). <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0146-3>
- Verna, M., and R. Verna. 2022. Forensic Accounting and Audit To Strengthen Corporate Governance. *Sachetas*, 1(4): 56–61. <https://doi.org/10.55955/140006>
- Zare Bahnamiri, M. J., R. Roumiani Kar, and M. Nasiri. 2025. Analysis of Indexed Scientific Productions Related to the Subject Area of Investor Sentiment in Web Of Science Database and Construction of A Scientific Map. *Iranian Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 9(4): 127-148. doi: 10.22067/ijaaf.2025.46822.1542

